

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
ФАКУЛЬТЕТ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ, ПРАВА ТА МІЖНАРОДНИХ
ВІДНОСИН

*Кафедра міжнародних відносин
і політичного менеджменту*

ПОТАПЕНКО Степан Русланович

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
НА ТЕМУ:
«ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ІМПОРТУ ДЛЯ СІЛЬСЬКОГО
ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ»**

Спеціальність 292 "Міжнародні економічні відносини"

Подається на здобуття освітнього ступеня
"бакалавр"

Допущено до
захисту протокол
№ _____ від

в.о. завідувача кафедри
міжнародних відносин
і політичного менеджменту
д.е.н., доц. Ірина ГРАБЧУК

Керівник роботи:
к.е.н., доц. Олександр ЮРКІВСЬКИЙ
(наукове звання, прізвище та ініціали)

Рецензент
д.е.н., доц. Ірина ГРАБЧУК
(прізвище та ініціали)

Житомир

2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1.ТЕОРЕТИЧНІ ТА НОРМАТИВНІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ ІМПОРТУ НА ЕКОНОМІКУ КРАЇНИ	5
1.1. Зміст та характеристика здійснення імпорту	5
1.2. Теоретичні основи впливу імпорту на економіку країни.....	11
1.3. Нормативно-правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні в контексті імпорту.....	16
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВПЛИВУ ІМПОРТУ НА УКРАЇНСЬКУ ЕКОНОМІКУ В КОНТЕСКТІ ВІЙНИ.....	23
2.1. Аналіз імпоротної діяльності в Україні в період 2021-2024 рр.	23
2.2. Характеристика імпорту українських агрокомпаній в умовах євроінтеграції	35
2.3. Оцінка впливу імпорту в Україні на економіку та бізнес	41
РОЗДІЛ 3. ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІМПОРТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ.....	51
3.1. Характеристика зменшення імпортозалежності України на основі досвіду США.....	51
3.2. Перспективні напрямки вдосконалення імпоротної політики України в умовах економічної безпеки	55
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	65

ВСТУП

У сучасному світі глобалізаційних процесів імпорту є невід'ємною складовою зовнішньоекономічної діяльності кожної країни. Він відіграє важливу роль у забезпеченні потреб внутрішнього ринку в товарах, сировині, технологіях і послугах, яких бракує або які є економічно неефективними для виробництва в межах національної економіки. З одного боку, імпорту сприяє розширенню асортименту продукції, впровадженню інновацій, підвищенню конкуренції та ефективному розподілу ресурсів. З іншого - надмірна залежність від імпорту може призводити до витіснення вітчизняних виробників, зростання торговельного дефіциту, ослаблення національної валюти та скорочення робочих місць у певних секторах.

Особливу актуальність вивчення економічних наслідків імпорту набуває для країн, економіка яких перебуває у фазі трансформації або відновлення після кризових явищ. Україна, як держава з відкритою економікою, активно залучена до міжнародної торгівлі, а тому імпорту значною мірою впливає на її економічну динаміку, фінансову стабільність і структуру внутрішнього виробництва. В умовах валютних коливань, змін тарифної політики, геополітичної напруженості та постійного переформатування глобальних ринків, розуміння впливу імпорту є важливим для формування ефективної державної стратегії.

Метою кваліфікаційної роботи є комплексний аналіз економічних наслідків імпорту для української економіки та підприємств аграрного сектору, визначення його позитивних та негативних аспектів, а також окреслення практичних рекомендацій щодо удосконалення імпортової політики з України.

В процесі дослідження поставлено виконання ряду завдань:

- Дослідити зміст та характеристику здійснення імпорту
- Визначити теоретичні основи впливу імпорту на економіку країни
- Проаналізувати нормативно-правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні в контексті імпорту

- Зробити аналіз імпортової діяльності в Україні в період 2021-2024 рр.
- Здійснити оцінку впливу імпорту в Україні на економіку
- Навести характеристика впливу імпорту на економічні доходи агрокомпаній України
- Надати характеристика викликів українських компаній при здійсненні імпорту з країн-членів ЄС
- Виділити перспективні напрямки вдосконалення імпортової політики України в умовах економічної безпеки

Предметом даного дослідження є теоретичні та практичні аспекти економічного впливу імпорту на економіку країни.

Об'єктом дослідження виступають умови, які впливають на здійснення імпорту в Україні.

У процесі дослідження економічних наслідків імпорту застосовувалися такі методи: метод теоретичного узагальнення використовувався для вивчення сутності імпорту та його ролі в національній економіці, метод класифікації та математичної статистики були використані для систематизації видів імпортованої продукції, а також для аналізу статистичних даних щодо обсягів імпорту, його динаміки та структури за періодами, метод аналізу й синтезу сприяли оцінці взаємозв'язку між обсягами імпорту та економічними показниками, такими як рівень внутрішнього виробництва, зайнятість, платіжний баланс та курсова стабільність, графічний метод дозволив візуалізувати ключові тенденції імпортних потоків та їхній вплив на економіку країни, а табличний - упорядкувати числові та аналітичні дані для подальшого системного аналізу.

Структура кваліфікаційної роботи включає: вступ, три розділи з підрозділами, висновки, список використаних джерел, а також ілюстративний матеріал у вигляді таблиць і графіків.

РОЗДІЛ 1.ТЕОРЕТИЧНІ ТА НОРМАТИВНІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ ІМПОРТУ НА ЕКОНОМІКУ КРАЇНИ

1.1. Зміст та характеристика здійснення імпорту

Імпортна політика держави формується на перетині двох головних чинників: по-перше, необхідності запобігти надмірному перевищенню імпорту над експортом, а по-друге - зобов'язань, що виникають в рамках участі в міжнародних торговельних угодах, таких як членство в СОТ, Угода про асоціацію з ЄС та інші договори про зони вільної торгівлі [1].

Оптимізація імпорту не повинна зводитись до простого скорочення його обсягів - його ефективність не завжди прямо залежить від кількісних показників. Деякі заходи, спрямовані на обмеження імпорту, можуть бути корисними, однак у певних випадках вони здатні завдати шкоди національній економіці, особливо якщо застосовуються без урахування ринкової доцільності. Надмірне прагнення замінити імпорт внутрішнім виробництвом може звужити можливості реалізації продукції, оскільки орієнтація виключно на внутрішній ринок часто є недостатньою базою для створення конкурентоспроможних галузей [2].

Водночас повна відмова від імпортозаміщення не є виправданою. У деяких секторах зокрема в аграрному та промисловому - розвиток внутрішнього виробництва за умови наявності факторних переваг (як-от дешевої робочої сили чи зручної логістики) може принести економічну вигоду [3]. Тому доцільною є стратегія селективного імпортозаміщення: підтримувати ті галузі, в яких національне виробництво економічно обґрунтоване, і водночас залишати відкритим доступ до іноземних технологій і ресурсів, які неможливо або недоцільно виробляти в межах країни [4].

Імпорт передбачає ввезення в країну товарів, послуг або капіталу без зобов'язань щодо їх повернення за кордон. Він регулюється як тарифними (митами), так і нетарифними інструментами, зокрема ліцензуванням і кількісними обмеженнями. В сучасних умовах ключовими категоріями імпорту є високотехнологічна продукція, енергоресурси, медичне обладнання та продовольчі товари, які через природні або кліматичні чинники не можуть бути вироблені всередині країни [5]. Таким чином, імпорт виступає не лише інструментом задоволення внутрішнього попиту, але і джерелом модернізації та технологічного оновлення економіки.

Сам термін «імпорт» походить з латинської мови і дослівно означає «доставити в порт». Ще з давнини торгівля між державами велася через водні шляхи, а обмін товарами між портами став основою розвитку міжнародних економічних зв'язків. І хоча суть імпорту як процесу збереглася донині, сучасні форми імпортової діяльності стали значно складнішими через розвиток законодавчих норм і регуляторних механізмів [6].

Слід також враховувати, що різні типи імпорту мають різний вплив на економіку. Наприклад, імпорт капітального обладнання може слугувати основою для розширення виробництва, тоді як надмірний імпорт готових товарів може призводити до скорочення внутрішньої промисловості. Тому політика імпортного регулювання повинна бути гнучкою, стратегічно орієнтованою та підкріпленою реальними аналітичними даними щодо потреб і потенціалу національної економіки. Детальніше класифікація імпорту наведена в табл. 1.1.

Детальний аналіз наведеної класифікації імпорту дозволяє глибше зрозуміти характер та специфіку імпортних операцій, а також вплив кожного виду на національну економіку та зовнішньоекономічну політику країни.

Прямий імпорт передбачає взаємодію покупця безпосередньо з іноземним постачальником. Такий формат дає можливість знизити вартість товару за рахунок відсутності посередників, сприяє кращому контролю за якістю продукції та умовами поставки. Проте прямий імпорт вимагає високої

кваліфікації у сфері митного оформлення, логістики та ведення зовнішньоекономічних договорів. Натомість непрямий імпорт — через посередницькі структури, які є резидентами країни - є зручнішим для малого та середнього бізнесу. Він дозволяє зменшити адміністративне навантаження, уникнути бар'єрів у міжнародному документообігу та прискорити процес отримання товарів. Проте посередництво завжди тягне за собою збільшення кінцевої вартості продукції.

Таблиця 1.1

Класифікація імпорту

Критерій класифікації	Характеристика
За способом здійснення угоди	Прямий імпорт передбачає купівлю товарів безпосередньо у закордонного виробника або дистриб'ютора (нерезидента). Непрямий імпорт відбувається через посередницьку компанію-резидента, яка спеціалізується на імпортно-експортних операціях, спрощуючи логістику та документообіг.
За типом імпортованої продукції	Матеріальний (видимий) імпорт включає фізичні товари: сировину, промислову продукцію, споживчі товари. Нематеріальний (невидимий) імпорт охоплює послуги, що оплачуються в іноземній валюті (транспорт, туризм, страхування, комісійні, інтелектуальні продукти тощо). Реімпорт - повторне ввезення товарів, які раніше були експортовані, без змін або ремонту (наприклад, через виявлені дефекти або непродаж).
За ціною товару	Демпінговий імпорт - постачання продукції за ціною нижчою за середньоринкову. Він може бути легальним за наявності пільг, субсидій або стратегічного зниження ціни з боку експортера. Часто застосовується для швидкого виходу на нові ринки.
За рівнем регулювання державою	Ліцензований імпорт потребує отримання попереднього дозволу (ліцензії) на ввезення специфічної продукції, наприклад: медикаментів, отруйних речовин, криптографічного обладнання, коштовностей тощо. Неліцензований імпорт не потребує додаткових погоджень і дозволів на ввезення більшості товарів.

Джерело: [7-8]

За типом ввезеної продукції імпорт поділяється на матеріальний (видимий) та нематеріальний (невидимий). Видимий імпорт охоплює фізичні товари, такі як продукти харчування, промислові вироби, техніка, сировина. Це основна категорія, яка найчастіше враховується в обсягах зовнішньої торгівлі. Натомість невидимий імпорт включає споживання послуг, які були отримані з-за кордону, наприклад, оплата туристичних чи страхових послуг, переведення

роялті, патентних платежів тощо. Хоча ці операції не мають фізичного об'єкта, вони мають суттєвий вплив на платіжний баланс країни. Реімпорт - окрема категорія, яка відображає повернення раніше експортованих товарів без їх технічної або якісної обробки. Причинами такого повернення можуть бути виявлені дефекти, порушення умов зберігання або логістичні помилки [9].

Ціноутворення також відіграє критичну роль у регулюванні імпорту. Демпінговий імпорт є економічною стратегією, коли товар реалізується за значно нижчими цінами. Це може відбуватися з метою захоплення частки ринку або виведення конкурента. Якщо демпінг підтримується субсидіями з боку держави або податковими пільгами, він може розглядатися як порушення міжнародних торговельних норм. З іншого боку, такий імпорт може бути вигідним для споживачів у короткостроковій перспективі, однак потенційно загрожує вітчизняним виробникам.

Щодо регулювання з боку держави, імпорт може бути ліцензованим або неліцензованим. Ліцензований імпорт стосується товарів, які мають стратегічне значення або потенційну небезпеку для споживача чи навколишнього середовища. Для таких категорій продукції держава вводить обов'язкове ліцензування задля контролю їхнього обігу, захисту здоров'я населення, а також національної безпеки. Натомість неліцензований імпорт передбачає вільний обіг продукції, що не підлягає спеціальному контролю. Саме на цей вид припадає більшість торговельних операцій [10].

Таким чином, кожен тип класифікації імпорту відображає конкретні особливості міжнародного торговельного процесу. Для держави важливо підтримувати баланс між відкритістю до імпорту та захистом власного ринку. Для бізнесу - обирати такі форми імпортних операцій, які забезпечують ефективність, мінімізацію ризиків та відповідність державним нормам. З позиції макроекономіки, ефективне регулювання імпорту є складовою частиною зовнішньоекономічної стратегії країни та забезпечення її економічної безпеки.

В підсумку даного підрозділу пропонується навести основні етапи здійснення імпорту (рис. 1.1.).

Процес здійснення імпорту є складним і багатоступеневим, і кожен етап має важливе значення для забезпечення ефективної зовнішньоекономічної діяльності. Його реалізація потребує як глибокого аналітичного підходу, так і постійного реагування на зміни в зовнішньому середовищі.

Рис. 1.1. Характеристика етапів здійснення імпорту

Джерело: [10-12]

Першим етапом є збір та систематизація даних. На цьому етапі здійснюється ретельний збір статистичних матеріалів з офіційних джерел, зокрема Державної служби статистики, митної служби, міжнародних баз даних. Аналізуються обсяги імпорту за категоріями товарів, країнами-постачальниками, визначаються часові рамки дослідження. Дані систематизуються у розрізі кількох років або періодів для виявлення тенденцій, сезонності, зростання або зниження обсягів імпорту. Важливо також визначити частку імпорту у структурі зовнішньої торгівлі.

Другий етап - вивчення структури товарів, що імпортуються, на якому увага зосереджується на деталізації асортименту імпортованої продукції. Визначається, які товарні групи переважають: енергетичні ресурси, харчові продукти, технологічне обладнання, транспортні засоби тощо. Аналіз динаміки цих показників дозволяє оцінити, наскільки країна залежна від зовнішніх поставок у критичних сферах. Крім того, виявляються структурні зміни у споживанні, зокрема тенденції до зростання імпорту високотехнологічної продукції чи, навпаки, сировини [13].

Наступним етапом є визначення перспективних секторів, тобто йдеться про виявлення тих сфер економіки, де імпорт постійно зростає, що може свідчити як про підвищений попит, так і про нестачу вітчизняної продукції. Також вивчаються конкурентні переваги українських товарів у порівнянні з імпортними аналогами, що дає змогу визначити напрями, у яких можливо налагодити імпортозаміщення або збільшити національне виробництво для зменшення залежності від імпорту.

На етапі оцінювання впливу імпорту на макроекономічні показники аналізується, як імпорт впливає на зовнішньоторговельний баланс країни. Імпорт часто перевищує експорт, що спричиняє дефіцит торгового балансу. Також розглядається вплив імпортних потоків на валютний курс, зокрема на попит на іноземну валюту. Імпорт також може сприяти інфляції, якщо ціни на ввезені товари стрімко зростають. Водночас деякі категорії імпорту можуть позитивно впливати на виробничу сферу, якщо це інвестиційне або промислове обладнання [14].

П'ятий етап полягає в аналізуванні митних тарифів та бар'єрів, тут увага приділяється дослідженню діючих митних ставок на різні групи товарів, що ввозяться. Мита є важливим інструментом регулювання імпорту - вони можуть як стимулювати, так і стримувати ввезення певних категорій товарів. Крім мит, важливим є аналіз нетарифних бар'єрів - технічних стандартів, сертифікацій, обмежень, які можуть ускладнювати доступ національних імпортерів до закордонних ринків.

На основі зібраної інформації та аналітичних моделей формуються прогнози змін в обсягах імпорту, особливо з урахуванням глобальних економічних трендів, політичної ситуації, коливань цін на світових ринках. Прогнози дозволяють розробити рекомендації для державної політики - щодо підтримки стратегічних галузей, формування ефективної тарифної політики, стимулювання внутрішнього виробництва, а також рекомендації для бізнесу щодо вибору напрямків постачання та оптимізації витрат.

Дуже важливим є також етап аналізування міжнародних угод, що охоплює вивчення умов участі країни в угодах про зону вільної торгівлі (наприклад, з ЄС, країнами СНД, Канадою та іншими). Такі угоди впливають на митну політику, відкриваючи або, навпаки, обмежуючи доступ до певних товарів. Оцінюється, як ці договори можуть вплинути на імпорتنі потоки, чи дозволяють вони знижувати мита, уникати подвійного оподаткування або спрощувати логістичні процедури [15].

Після впровадження імпоротної політики або змін у зовнішньоекономічному регулюванні необхідно постійно відстежувати динаміку показників. Це дає змогу своєчасно реагувати на зміни - наприклад, зростання імпорту у чутливих секторах або падіння валютних резервів. На основі результатів моніторингу коригуються стратегії, формуються нові пріоритети для економічної політики. Такий підхід дозволяє забезпечити гнучкість імпоротної системи й адаптацію до умов глобального ринку.

У сукупності ці етапи забезпечують системний і раціональний підхід до аналізу, регулювання та прогнозування імпорту, що є необхідною умовою для стабільного розвитку національної економіки.

1.2. Теоретичні основи впливу імпорту на економіку країни

Імпорт є невід'ємною складовою зовнішньої торгівлі відкритих економік і відіграє суперечливу роль у формуванні економічного зростання. Його вплив не є однозначним, а ефекти залежать від низки детермінант: структури імпорту,

інституційної спроможності держави, ступеня конкуренції, технологічного рівня економіки, рівня розвитку внутрішніх виробничих факторів та макроекономічної політики.

Згідно з класичною теорією міжнародної торгівлі, імпорт сприяє підвищенню національного багатства, дозволяючи країнам користуватися перевагами міжнародної спеціалізації. Наприклад, Джон Міль наголошував, що країни з меншою імпортозалежністю отримують більше переваг. Неокласична теорія (Хекшер-Олін, Самуельсон) додає, що імпорт дозволяє країні отримувати дефіцитні ресурси, що сприяє максимізації національного доходу [16].

Сучасні економісти вказують на позитивні ефекти імпорту капітальних товарів і проміжної продукції. Так, Джонг Лі встановив, що зростання частки імпортованого капіталу у структурі інвестицій має позитивний вплив на ВВП на душу населення, особливо в країнах, що розвиваються [17]. Підтвердженням цього є також дослідження І. Іскана, який показав, що імпорт споживчих товарів має негативний ефект, тоді як капітальних – позитивний [18].

Імпорт може стимулювати внутрішню конкуренцію, примушуючи місцевих виробників впроваджувати інновації, модернізувати виробництво, підвищувати ефективність та якість продукції. Цей ефект конкуренції підкреслюється в роботах Сянго Кіма, Р. Лоуренса і Д. Вайнштайна [19].

Втім, негативні наслідки імпорту теж очевидні. Відсутність належної державної політики може призводити до витіснення вітчизняних виробників з ринку, зниження зайнятості в національних галузях, що не витримують конкуренції. Р. Джонсон і Т. Рибчинський наголошували на тому, що розвиток імпортозалежних секторів може знижувати дохід і продуктивність у тих галузях, які не пристосовані до конкуренції.

П. Кругман у своїх роботах запропонував модель часткового протекціонізму як засіб стимулювання стратегічного експорту, захищаючи «зростаючі» галузі від домінування імпорту. Це дозволило низці країн Східної

Азії, таких як Японія, Південна Корея, Тайвань, досягти швидкого економічного зростання [20].

В табл. 1.2 наведено позитивні та негативні наслідки імпорту для економіки.

Одним із головних позитивних аспектів імпорту є розширення асортименту товарів на внутрішньому ринку. Імпорт дозволяє задовольнити попит споживачів на продукцію, яка не виробляється в країні або має недостатню якість, що сприяє підвищенню рівня життя населення, задоволенню специфічних потреб і розвитку культури споживання.

Таблиця 1.2

Характеристика впливу імпорту на економіку

Позитивні ефекти імпорту	Негативні ефекти імпорту
1. Доступ до дефіцитних ресурсів – дозволяє імпортувати капітальні та проміжні товари, яких бракує в національній економіці.	1. Витіснення національних виробників – імпорт дешевших або якісніших товарів може знижувати частку внутрішнього виробництва.
2. Стимулювання конкуренції – підвищує ефективність вітчизняних підприємств через тиск іноземних виробників.	2. Залежність від зовнішніх ринків – нестабільність імпорту може впливати на ключові сектори, особливо за відсутності диверсифікації.
3. Інновації та модернізація – змушує національні підприємства впроваджувати новітні технології для збереження конкурентоспроможності.	3. Нерівномірний розподіл доходів – розвиток імпортозалежних галузей може зменшувати прибутки інших секторів.
4. Підвищення якості споживчих товарів – через конкуренцію з імпортом зростають вимоги до якості місцевої продукції.	4. Скорочення зайнятості – у вразливих галузях, які не витримують конкуренції, можливе скорочення робочих місць.
5. Підтримка економічного зростання – завдяки доступу до дешевших і ефективніших ресурсів.	5. Торговельний дефіцит – надмірний імпорт без адекватного експорту призводить до негативного сальдо торгівлі.

Джерело: [18-21]

Також імпорт стимулює конкуренцію, що змушує національних виробників покращувати якість продукції та знижувати собівартість. У довгостроковій перспективі це сприяє модернізації виробництва, впровадженню інновацій, оптимізації витрат і підвищенню ефективності економіки загалом. Крім того, імпорт обладнання та технологій сприяє

технічному переозброєнню промисловості. Ще одним позитивом є збалансованість внутрішнього попиту. У випадках, коли національне виробництво не здатне покрити потреби населення або бізнесу, імпорт дозволяє заповнити цей дефіцит, що особливо важливо у періоди криз або під час реформування певних галузей економіки.

Попри переваги, імпорт має і низку негативних економічних наслідків. Найбільш очевидним є зростання залежності національної економіки від зовнішніх постачальників, що може створити критичну ситуацію у разі порушення логістичних ланцюгів, змін у геополітичній обстановці або введення санкцій.

Надмірний імпорт призводить до витіснення вітчизняних виробників з ринку, особливо в умовах демпінгу або неефективної державної підтримки національного бізнесу. Це супроводжується скороченням обсягів внутрішнього виробництва, зниженням зайнятості, падінням ВВП та збільшенням безробіття.

Також значний імпорт негативно впливає на торговельний баланс країни. При перевищенні обсягу імпорту над експортом формується від'ємне сальдо платіжного балансу, що вимагає додаткового залучення іноземної валюти. Це, у свою чергу, тисне на національну валюту, спричиняє інфляційні процеси та може призводити до девальвації.

Залежність від імпорту критично важливих ресурсів (енергоносіїв, продовольства, ліків) може поставити під загрозу економічну безпеку країни. Особливо це актуально в умовах воєнних конфліктів, глобальних пандемій чи економічних криз. Надмірна відкритість до імпорту без паралельного розвитку внутрішнього виробництва ставить економіку в уразливе становище.

В підсумку даного підрозділу пропонується навести економічні наслідки імпорту (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Характеристика економічних наслідків імпорту

Тип наслідків	Позитивні наслідки	Негативні наслідки
Для споживачів	Розширення вибору, доступ до якісних товарів	Може призвести до зникнення локальних товарів, що не

		витримують конкуренції
Для підприємств	Доступ до нових технологій, обладнання, компонентів	Витіснення з ринку через демпінгові ціни імпортних товарів
Для держави	Задоволення внутрішнього попиту, технічна модернізація галузей	Погіршення торговельного балансу, залежність від зовнішніх ринків
Для економіки загалом	Підвищення конкуренції, стимулювання інновацій, зниження цін	Зниження обсягів внутрішнього виробництва, зростання безробіття, тиск на валюту
У довгостроковій перспективі	Можливість інтеграції у глобальні ланцюги доданої вартості	Залежність від імпорту критичних ресурсів, загроза економічній безпеці

Джерело: [22-23]

Аналізуючи наведену таблицю, слід відзначити, що імпорт має неоднозначний вплив на економіку країни. З одного боку, він сприяє розвитку споживчого ринку, покращенню якості товарів та послуг, розширенню вибору для споживачів і забезпечує доступ до іноземних технологій та ресурсів, які можуть бути критично необхідними для модернізації економіки. Ці переваги особливо помітні в умовах, коли внутрішнє виробництво не може повністю задовольнити попит, або коли країна прагне інтегруватися у світові економічні процеси.

З іншого боку, надмірна залежність від імпорту призводить до структурних проблем. Вона може зумовити витіснення місцевих виробників з ринку, що загрожує зменшенням виробничих потужностей, втратою робочих місць, зростанням безробіття і падінням внутрішнього валового продукту. Крім того, активне імпортування призводить до дефіциту торгового балансу, що негативно впливає на валютну стабільність і може спричинити девальвацію національної валюти [24].

Загалом, імпорт є важливою складовою відкритої економіки, але ефективне використання його можливостей потребує зваженої державної політики. Така політика повинна балансувати між підтримкою внутрішнього виробника, захистом критично важливих секторів економіки та використанням

переваг глобальної торгівлі. Без комплексного підходу імпорт може перетворитися з інструменту розвитку на фактор економічної нестабільності.

1.3. Нормативно-правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні в контексті імпорту

Контроль за зовнішньоекономічною діяльністю в Україні в першу чергу забезпечується державою через діяльність відповідних органів, які діють у межах своєї компетенції. Проте важливу роль у регулюванні зовнішньоекономічних процесів відіграють і недержавні структури, серед яких – товарні, валютні та фондові біржі, торгово-промислові палати, асоціації, спілки та інші організації, які виконують координаційну функцію на основі своїх установчих документів та чинного законодавства України [25].

До державних інституцій, що здійснюють контроль у сфері зовнішньоекономічної діяльності, належать як органи законодавчої і виконавчої влади, так і органи місцевого самоврядування. Кожен з них виконує чітко визначені функції, відповідно до делегованих йому повноважень. Верховна Рада України виступає як головний законодавчий орган, що визначає загальну стратегію та правові засади ЗЕД.

Однак найбільш безпосередній вплив на зовнішньоекономічні операції має Державна митна служба України. Її завдання – забезпечити ефективну роботу митних органів, контролювати дотримання правил митного оформлення товарів та гарантувати повне і своєчасне надходження митних платежів до державного бюджету.

При здійсненні імпортних операцій українські компанії, як правило, самостійно беруть на себе всі зобов'язання, пов'язані з розмитненням товарів. Це передбачає обов'язок надати всі необхідні документи для митного оформлення, сплатити встановлені митні збори та дотримуватись вимог щодо нетарифного регулювання, визначених чинним законодавством. Таким чином,

імпортери повинні дотримуватись певних процедур та стандартів, щоб товари могли безперешкодно перетнути митний кордон України [26].

Основним інструментом тарифного регулювання є митний тариф, який визначає розміри ввізного мита для різних груп товарів. Ці мита встановлюються у вигляді відсотків від митної вартості або у грошовому еквіваленті – в євро чи доларах США – згідно з Товарною номенклатурою зовнішньоекономічної діяльності.

Окрім тарифних механізмів, важливу роль відіграє й нетарифне регулювання. Йдеться, зокрема, про кількісні обмеження, які може вводити Кабінет Міністрів України у виняткових випадках, передбачених міжнародними договорами. Такі обмеження можуть тимчасово стосуватися як експорту (наприклад, задля недопущення дефіциту певних товарів на внутрішньому ринку), так і імпорту окремих видів продукції, зокрема аграрного або біологічного походження.

Особлива увага приділяється безпеці імпортової продукції, що призначена для використання населенням. Тому митні органи вимагають обов'язкового проходження санітарного, технічного та епідеміологічного контролю [27].

Для успішного митного оформлення імпортованих товарів необхідно надати пакет обов'язкових документів. До нього входять митна декларація, транспортні документи з відповідними відмітками контролю, зовнішньоекономічний контракт, рахунок-фактура або інвойс, а також декларація про відповідність продукції технічним вимогам. Лише за наявності всіх цих документів митний контроль може бути завершено відповідно до встановлених процедур.

В таблиці 1.4. наведено та охарактеризовано нормативно-правове регулювання імпорту в Україні.

Таблиця 1.4

Характеристика нормативно-правового регулювання імпорту в Україні

Нормативно-правовий акт	Сфера регулювання	Короткий зміст
-------------------------	-------------------	----------------

Митний кодекс України	Загальні правила імпорту, митне оформлення, сплата мит	Визначає процедури ввезення товарів, митну вартість, пільги, митні режими, відповідальність за порушення.
Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність»	Загальні принципи імпорتنих операцій	Регулює суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності, права й обов'язки, валютні розрахунки, експортно-імпортні операції.
Закон України «Про митний тариф»	Установлення ставок ввізного мита	Визначає структуру та рівень митного тарифу на імпорт, його перегляд та пільги.
Закон України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності»	Вимоги до імпортованої продукції	Визначає, які товари підлягають обов'язковій сертифікації, та процедури оцінки відповідності.
Податковий кодекс України	Податкові аспекти імпорту	Визначає порядок нарахування та сплати ПДВ та акцизів при імпорті.
Продовження табл. 1.4		
Постанова КМУ № 724	Ліцензування імпорتنих операцій	Визначає порядок отримання ліцензій на імпорт окремих груп товарів.

Джерело: [28-33]

Нормативно-правове регулювання імпорту в Україні ґрунтується на комплексній системі законодавчих та підзаконних актів, які визначають правові, митні, технічні та податкові аспекти ввезення товарів на територію держави. Основою цього регулювання є Митний кодекс України, який встановлює загальні правила митного оформлення, визначає процедури декларування, класифікації товарів, порядок розрахунку та сплати митних платежів. Разом із ним діє Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність», який формулює принципи державного регулювання зовнішньої торгівлі, зокрема імпорту, та забезпечує рівність прав українських та іноземних суб'єктів господарювання.

Важливу роль відіграє Закон України «Про митний тариф», що регламентує структуру тарифного регулювання, визначає ставки ввізного мита й умови їх застосування. У свою чергу, Закон України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» спрямований на забезпечення якості та безпеки імпортованих товарів, встановлюючи вимоги до сертифікації та

технічного контролю. Податкове навантаження на імпорт визначається нормами Податкового кодексу України, які регулюють порядок сплати ПДВ, акцизного збору та податкового кредиту при імпорті.

Крім того, певні категорії товарів підлягають обов'язковому ліцензуванню, що закріплено в постановах Кабінету Міністрів України. Зокрема, постанова № 724 визначає механізм видачі імпортних ліцензій на окремі види продукції, що мають стратегічне або чутливе значення для економіки та безпеки держави. Таким чином, система нормативно-правового регулювання імпорту в Україні є багаторівневою і спрямованою на забезпечення балансу між захистом внутрішнього ринку, дотриманням міжнародних зобов'язань та створенням сприятливих умов для розвитку зовнішньої торгівлі.

На сучасному етапі імпордне регулювання в Україні, як і в більшості країн світу, активно використовує нетарифні обмеження, які стали невід'ємним інструментом державної політики у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Попри неоднозначне ставлення до них з боку урядів, експортерів та імпортерів, жодна країна повністю не відмовилася від їхнього застосування. Навпаки, відповідно до аналітики ЮНКТАД і ГАТТ-СОР, роль таких інструментів постійно посилюється: старі форми нетарифного регулювання змінюються новими, які краще відповідають сучасним економічним викликам, зокрема викликаним глобальними фінансовими кризами. В умовах нестабільності світових ринків значення нетарифних обмежень лише зростає, оскільки вони дозволяють захистити національних виробників, підтримати зайнятість населення, а також зменшити зовнішні ризики для економіки [33].

Суттєвий вплив на механізми регулювання імпорту в Україні справляють міжнародні організації, передусім Світова організація торгівлі (СОТ). Після приєднання до СОТ у 2008 році Україна взяла на себе зобов'язання щодо лібералізації імпортних процедур, зниження тарифних бар'єрів і гармонізації технічних стандартів. Завдяки цьому знизились ціни на імпортну продукцію, розширився асортимент товарів і послуг для споживачів, а також посилилась

конкуренція, що сприяє підвищенню якості продукції вітчизняних виробників. Окрім цього, відкритість до міжнародної торгівлі сприяє залученню інвестицій і створенню нових робочих місць. Контроль за виконанням торговельних зобов'язань покладено на відповідні органи СОТ, що забезпечує дотримання загальних правил міжнародної торгівлі.

Імпортна діяльність в Україні регулюється також національними правовими нормами. Центральне місце серед них займає Митний кодекс України, який визначає правовий режим переміщення товарів через митний кордон, встановлює процедури митного контролю, оформлення та сплати митних платежів. Митний контроль є специфічним видом державного контролю і здійснюється виключно митними органами у визначених законом формах. Його головна мета – забезпечення дотримання вимог митного законодавства та запобігання порушенням у сфері імпорту. Цей контроль охоплює всі товари й транспортні засоби, які переміщуються через кордон, і є обов'язковим для всіх учасників зовнішньоекономічної діяльності [34].

Зміст митного контролю охоплює широкий набір методів і процедур: документальну перевірку, фізичний огляд товарів, ідентифікацію, перевірку країни походження, класифікацію товарів за кодами УКТ ЗЕД, контроль митної вартості тощо. Усе це здійснюється в рамках ризик-орієнтованого підходу, який дозволяє зосередити ресурси митниці на найбільш проблемних напрямках. Крім того, у процесі митного контролю можуть ініціюватися інші форми державного нагляду, зокрема санітарно-епідеміологічний, ветеринарний або екологічний контроль, що забезпечує комплексний підхід до безпеки імпортованої продукції.

Таким чином, імпортне регулювання в Україні базується на поєднанні міжнародних зобов'язань, національного законодавства та адміністративних процедур контролю, спрямованих на ефективний баланс між відкритістю торгівлі та захистом економічних інтересів держави.

Наступним визначимо основні методи імпортного митного контролю, які застосовуються митними органами України (рис. 1.2)

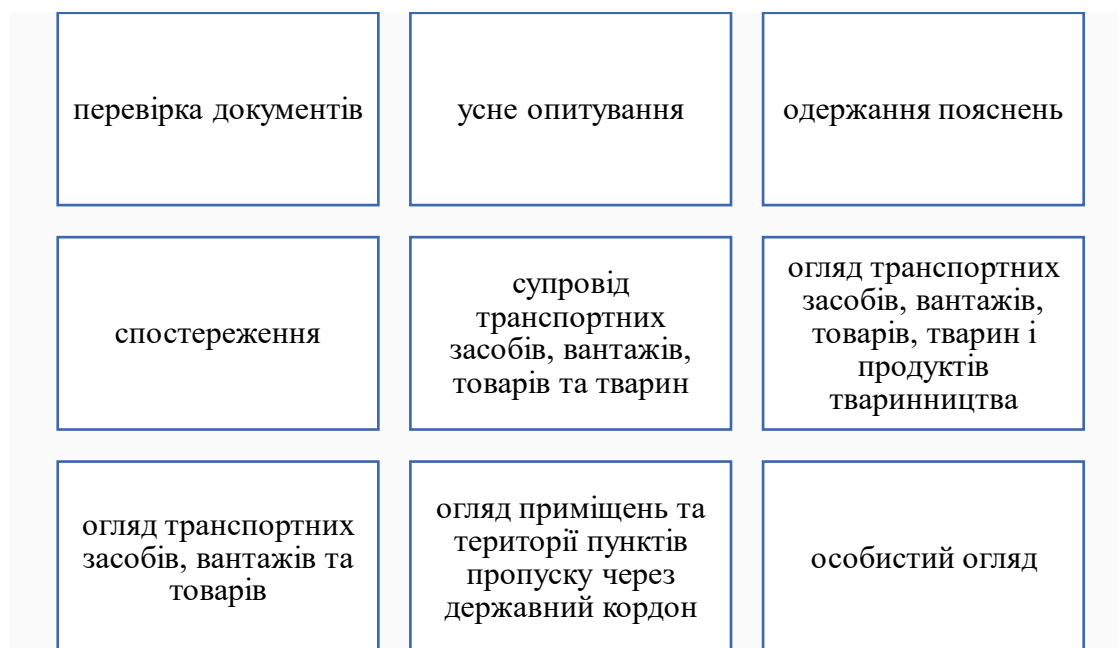

Рис. 1.2. Основні методи імпортного митного контролю в Україні

Джерело: [30-34]

У сфері імпортного регулювання в Україні митний контроль займає ключову позицію як складова державного нагляду, що забезпечує законність і прозорість зовнішньоекономічної діяльності. Його значення зумовлене тим, що саме через ефективність контролю залежить дотримання митного законодавства, захист економічних інтересів держави та формування безпечного середовища для міжнародної торгівлі. Однією з особливостей митного контролю є те, що форми та методи його проведення перебувають у тісному взаємозв'язку: методи можуть одночасно виступати як окремими технічними прийомами, так і як засобами реалізації форм контролю [34].

Аналіз нормативних джерел і наукових досліджень дозволяє виділити три основні групи методів митного контролю. До першої належать загальнонаукові методи, як-от статистичний, логічний, порівняльний аналіз, які використовуються для виявлення закономірностей, тенденцій і відхилень у митній практиці. Друга група включає спеціальні методи дослідження, характерні саме для контролю: це перевірка документів, оцінка ризиків, дослідження предметів, експертиза, огляд територій та приміщень, ідентифікація. Ці методи забезпечують безпосередню технічну реалізацію

митного нагляду. Третя група охоплює методи впливу на поведінку суб'єктів митного контролю, серед яких - переконання, заохочення та примус. Застосування цих методів дозволяє сформувати необхідний рівень митної дисципліни та знизити кількість порушень.

У практиці митних органів також розрізняються способи митного контролю, що не є формами у вузькому значенні, але доповнюють і підсилюють їх. Це, зокрема, дії, спрямовані на аналіз документів, верифікацію товарів і транспортних засобів, ідентифікацію осіб, перевірку територій і приміщень. Таким чином, митний контроль здійснюється не лише у формалізованих межах, визначених Митним кодексом, але і за допомогою широкого комплексу практичних засобів, які гарантують ефективність усієї митної системи [35].

Загалом митний контроль у сфері імпорту є багаторівневою системою, що поєднує правові, організаційні та технічні інструменти. Його головна мета - створення стабільної системи митного регулювання, яка забезпечує дотримання норм, мінімізує ризики та сприяє сталому розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВПЛИВУ ІМПОРТУ НА УКРАЇНСЬКУ ЕКОНОМІКУ В КОНТЕСКТІ ВІЙНИ

2.1. Аналіз імпоротної діяльності в Україні в період 2021-2024 рр.

Імпортна діяльність є важливою складовою зовнішньоекономічних зв'язків України та чинником, що безпосередньо впливає на формування внутрішнього ринку, конкурентоспроможність національної економіки та її інтеграцію у світову систему господарювання. У період 2021–2024 років імпорт в Україні зазнав істотних змін під впливом як зовнішніх, так і внутрішніх чинників. До них належать пандемічні наслідки COVID-19, повномасштабна війна, економічна нестабільність, коливання валютного курсу, зміни митної політики, а також адаптація до нових логістичних умов і геополітичних викликів.

Отож, для початку пропонується проаналізувати кількість оформлених декларацій(табл. 2.1)

Таблиця 2.11

Аналіз кількості оформлених декларацій Митними органами України за період 2022-2024 року, тис. штук

Показник	2022	2023	2024	Абсолютне відхилення	
				2024/2022	2024/2023
Оформлено митних декларацій	3 532,8	3 517,6	3 757,8	225,0	240,2
на ввезення (надходження)	2 501,3	2 540,3	2 857,6	356,3	317,3
на вивезення (пересилання)	929,8	950,0	878,2	-51,6	-71,8
на внутрішній транзит	22,5	12,8	14,6	-7,9	1,8
на прохідний транзит	79,2	14,5	7,4	-71,8	-7,1
Оформлено електронних митних декларацій	3 499,8	3 501,2	3 743,7	243,9	242,5
на ввезення (надходження)	2 492,3	2 530,2	2 847,4	355,1	317,2
на вивезення (пересилання)	926,4	947,2	875,1	-51,3	-72,1
на внутрішній транзит (каботаж)	22,5	12,8	14,6	-7,9	1,8
на прохідний транзит	58,6	11,0	6,5	-52,1	-4,5
Оформлено інших митних документів	556,3	485,1	316,6	-239,7	-168,5
уніфікованих митних квитанцій МД-1	253,1	212,6	209,1	-44,0	-3,5
оглядових розписів М 15	229,5	176,0	57,3	-172,2	-118,7
митних декларацій М-16	73,7	96,5	50,2	-23,5	-46,3
Продовження табл. 2.1					
Кількість осіб-резидентів, які перебувають на централізованому обліку	180,7	196,3	209,7	29,0	13,4
взятих на облік з початку року	19,5	15,6	13,4	-6,1	-2,2
здійснювали митні формальності з товарами з початку року	53,1	49,5	47,6	-5,5	-1,9
Кількість осіб-нерезидентів, які перебувають на централізованому обліку	8,1	11,1	11,7	3,6	0,6

Джерело: [36]

Отож, ми бачимо за 2022–2024 рр. значно зросла загальна кількість оформлених митних декларацій, особливо на ввезення товарів в Україну. Щодо вивезення товарів (експорту), тут відбувається негативна динаміка зменшення, що свідчить про скорочення внутрішнього та прохідного транзиту. Позитивним є ріст електронних митних декларацій з 3499,8 в 2022 році до 3743,7 в 2024, що вказує на поступову цифровізацію процесів. Разом із цим суттєво скоротилася кількість інших митних документів, зокрема оглядових розписів і митних квитанцій. Аналізуючи динаміку оформлення інших митних документів, видно

їх зменшення на 239,7 тис. за два роки, що може бути причиною змін у регулюванні або спрощення процедур. Позитивним показником є зростання кількості резидентів, що перебувають на централізованому обліку, зросла з 180,7 тис. у 2022 році до 209,7 тис. у 2024, що засвідчує розширення кола компаній, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність. В цілому діяльність митних органів України вказує на поступовий перехід до цифрових технологій, що є показником наближення до законодавчих норм та правил європейських партнерів.

Наступним пропонуємо дослідити аналіз митних платежів за 2024 рік та проаналізувати структуру Митниць відповідно до сплачених платежів (рис. 2.1).

Отож, аналізуючи дані по обсягам митних платежів, слід відзначити, що найбільш продуктивною митницею була Київська, на яку припадає найбільша кількість сплачених платежів в державний бюджет – 43%. Саме через Київську митницю в 2024 році проходило найбільша кількість декларацій та митних оформлень.

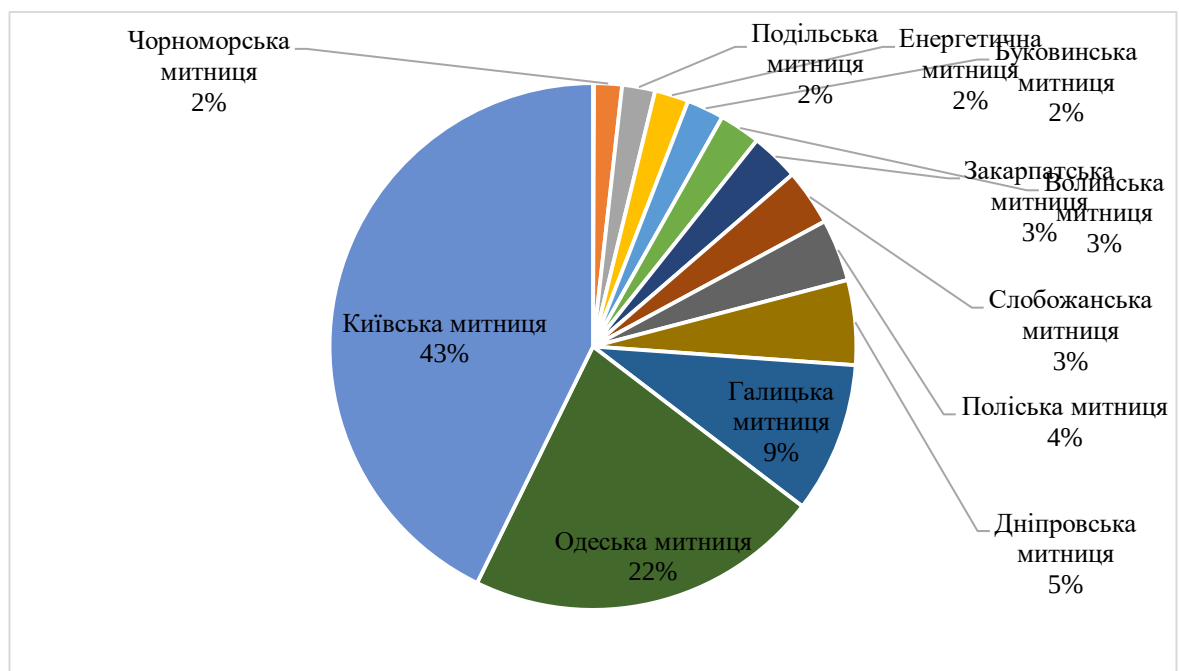

Рис. 2.1. Структура українських митниць за обсягом митних платежів станом на 2024 рік, %

Джерело: [36]

На рис. 2.2. наведено динаміку зовнішньої торгівлі України (рис. 2.1).

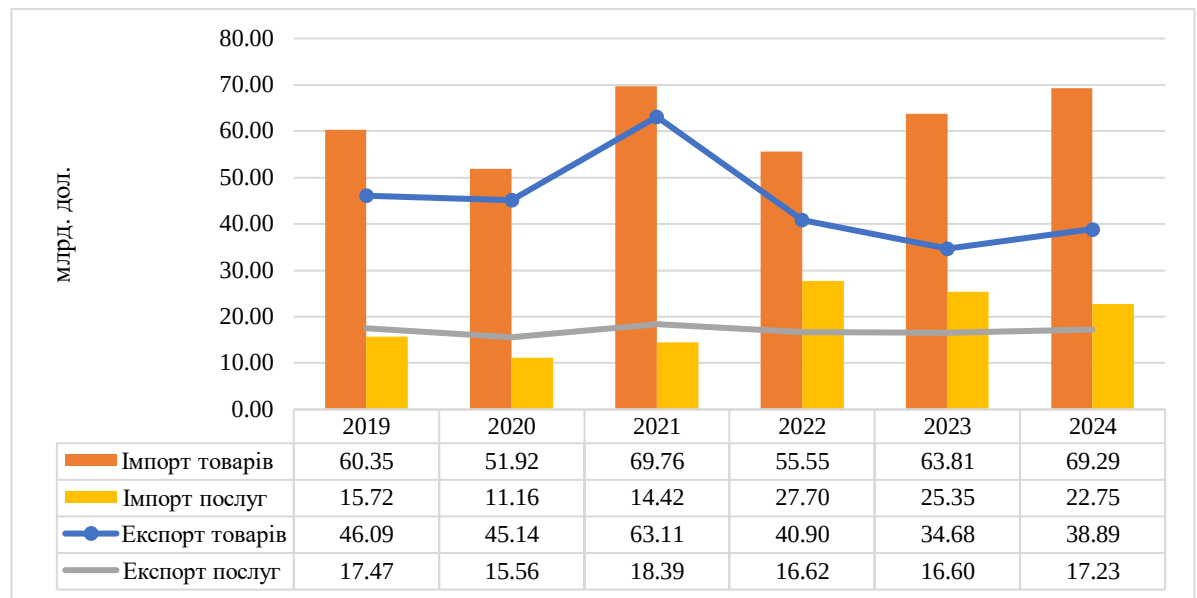

Рис. 2.2. Динаміка зовнішньої торгівлі України в період 2019-2024 рр., млрд. дол. США

Джерело: [37]

У період 2019–2024 років зовнішня торгівля України зазнала помітних змін, зумовлених як глобальними економічними процесами, так і внутрішньополітичними та безпековими чинниками. Аналіз динаміки експорту та імпорту товарів і послуг у цей період дозволяє виокремити ключові тенденції та особливості розвитку зовнішньоекономічної діяльності країни.

Щодо експорту товарів, спостерігається зростання у 2021 році до 63,11 млрд дол. США після відносно стабільних показників у 2019–2020 роках (46,09 та 45,14 млрд відповідно). Це свідчить про певне економічне пожвавлення після пандемії COVID-19. Проте вже у 2022 році експорт скоротився до 40,90 млрд дол., що можна пояснити початком повномасштабної війни, порушенням логістичних ланцюгів і тимчасовою втратою частини промислового потенціалу. Надалі показник залишався нижчим за довоєнний рівень - у 2023 році – 34,68 млрд, а у 2024 – лише незначне зростання до 38,89 млрд дол.

Імпорт товарів коливався більш різко. У 2021 році він досяг піку – 69,76 млрд дол., що відображає зростання внутрішнього споживчого попиту та закупівлі сировини і техніки. У 2022 році відбулося суттєве зниження до 55,55 млрд, однак уже у 2023–2024 роках імпорт знову зріс (63,81 та 69,29 млрд відповідно), що може свідчити про активізацію внутрішнього споживання, імпортозалежність окремих секторів, а також потреби в товарах гуманітарного, оборонного й технологічного призначення.

У сфері експорту послуг спостерігається загалом стабільна динаміка. Після падіння у 2020 році (15,56 млрд) показник знову зріс у 2021 до 18,39 млрд. Незважаючи на повномасштабну війну, експорт послуг знизився не критично – до 16,62 млрд у 2022, і залишався приблизно на цьому ж рівні у 2023–2024 роках (16,60 та 17,23 млрд). Це свідчить про певну стійкість сектора послуг, зокрема ІТ та транспортних, які продовжували функціонувати навіть в умовах воєнного стану.

Імпорт послуг продемонстрував найвиразніші коливання, у 2020 році показник становив лише 11,16 млрд, проте у 2022 році зріс до 27,70 млрд дол., що майже вдвічі перевищує довоєнні рівні. Це може бути пов'язано з релокацією бізнесів за кордон, зростанням витрат на логістику, хмарні сервіси, консультаційні та інші професійні послуги, що надавалися з-за меж України. У 2023 та 2024 роках імпорт послуг почав поступово знижуватись (25,35 і 22,75 млрд), що свідчить про певну адаптацію економіки до нових умов та часткове відновлення внутрішнього ринку.

Загалом можна зробити висновок, що з 2022 року Україна опинилася в умовах торговельного дисбалансу, коли імпорт суттєво перевищує експорт, особливо в товарному секторі. Це створює додаткове навантаження на платіжний баланс країни, однак частково компенсується завдяки експорту послуг та надходженням з-за кордону (гуманітарна допомога, перекази, гранти). Подальша стабілізація зовнішньої торгівлі буде значною мірою залежати від відновлення економіки, розвитку виробничої бази та активізації інвестиційної діяльності.

Наступним пропонується навести зовнішньоторговельний баланс за товарами та послугами в Україні (рис. 2.3.).

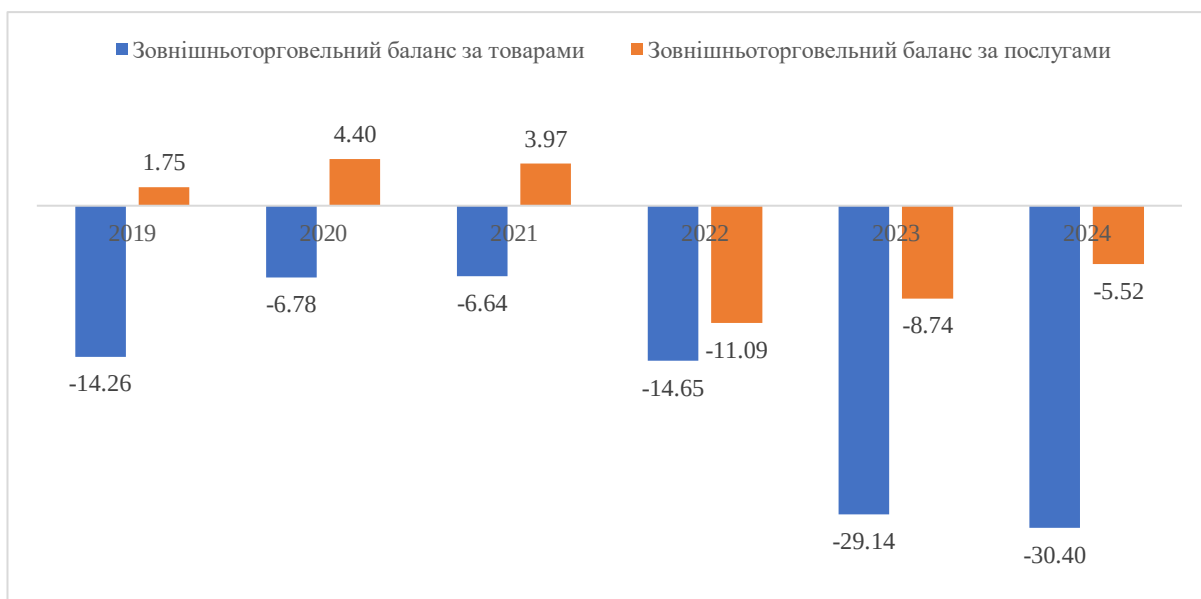

Рис. 2.3. Динаміка зовнішньоторговельного балансу товарів та послуг України в період 2019-2024 рр., млрд. дол. США

Джерело: [37]

У період 2019–2024 років зовнішньоторговельний баланс України за товарами та послугами демонстрував нестабільність, що відображає як загальноєкономічні процеси, так і вплив надзвичайних подій - зокрема пандемії COVID-19, повномасштабної війни, а також змін у логістиці та зовнішньоекономічній політиці країни.

Показники зовнішньоторговельного балансу за товарами були від’ємними протягом усього періоду, що вказує на те, що Україна імпортує більше товарів, ніж експортує. У 2019 році дефіцит становив -14,26 млрд дол. США, однак у 2020 та 2021 роках він зменшився до -6,78 та -6,64 млрд відповідно. Це частково можна пояснити скороченням імпорту через пандемію та обмеження в міжнародній торгівлі.

У 2022 році, після початку повномасштабної війни, дефіцит зовнішньоторговельного балансу за товарами знову суттєво поглибився до -14,65 млрд дол., а вже у 2023 та 2024 роках досяг критичних значень -29,14 і -

30,40 млрд відповідно. Це свідчить про різке зростання імпортової залежності країни в умовах зруйнованої виробничої інфраструктури, значних потреб в імпорті техніки, пального, будівельних матеріалів, зброї, продуктів харчування та інших товарів.

Щодо зовнішньоторговельного балансу за послугами, то ситуація загалом виглядала стабільною до 2021 року. У цей період Україна мала позитивне сальдо: 1,75 млрд у 2019 році, 4,40 млрд у 2020 та 3,97 млрд у 2021 році. Це вказує на те, що країна експортувала більше послуг, ніж імпортувала, зокрема завдяки розвитку ІТ-сфери, транспортних і освітніх послуг.

Однак у 2022 році ситуація різко змінилася - сальдо стало від'ємним і становило -11,09 млрд дол., що відображає різке збільшення імпорту послуг. Така динаміка зумовлена релокацією компаній і фахівців за кордон, зростанням витрат на хмарні, логістичні та консультативні послуги з-за меж України. У 2023 і 2024 роках від'ємне сальдо зменшувалося (до -8,74 та -5,52 млрд дол.), що може свідчити про часткову стабілізацію та поступове відновлення внутрішнього сектору послуг.

Загалом аналіз показує, що зовнішньоторговельний дисбаланс України в 2022–2024 роках значно поглибився, зумовлюючи зростання дефіциту торговельного балансу як за товарами, так і в певній мірі за послугами. Це створює тиск на валютний ринок, обмежує потенціал для накопичення золотовалютних резервів і потребує підтримки з боку міжнародних партнерів для забезпечення макроекономічної стабільності. У перспективі вирішення проблеми можливе шляхом диверсифікації експорту, імпортозаміщення, модернізації національного виробництва та подальшого розвитку сектору послуг, особливо тих, що мають експортний потенціал.

Наступним пропонується навести динаміку товарної структури імпорту (рис. 2.4).

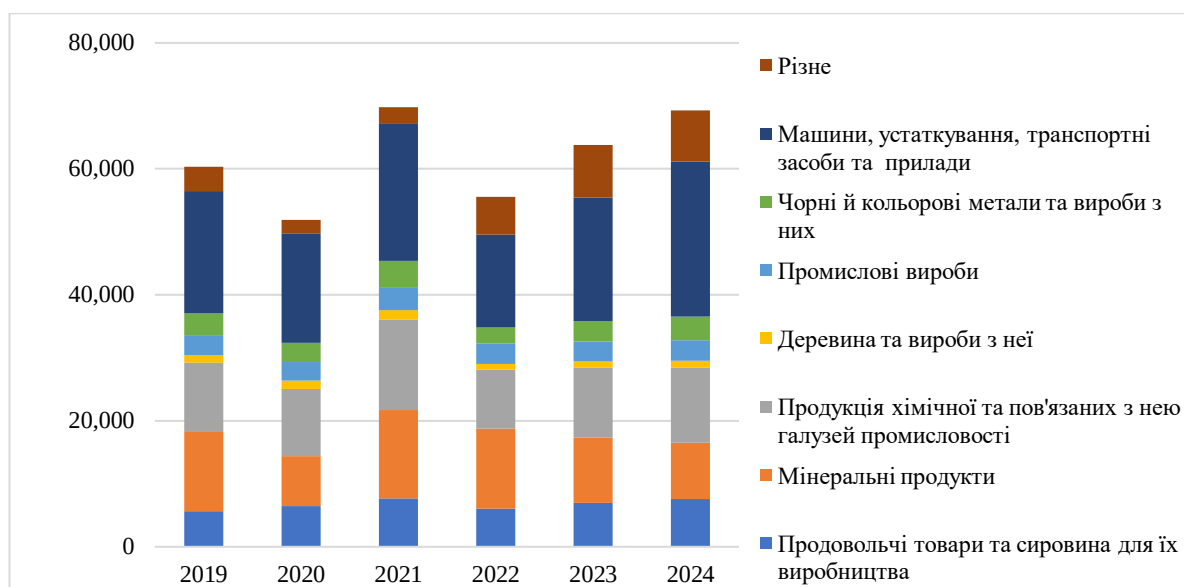

Рис. 2.4. Динаміка товарної структури імпорту товарів України в період 2019-2024 рр., млрд. дол. США

Джерело: [37]

У період 2019–2024 років товарна структура імпорту України зазнала суттєвих трансформацій під впливом повномасштабної війни, яка почалася у 2022 році. Війна стала визначальним чинником змін як за обсягами, так і за структурою імпорту.

До 2021 року спостерігалось поступове зростання імпорту в більшості товарних груп - це була закономірна динаміка для економіки, що розвивається. Проте вже у 2022 році, під впливом війни, відбулося різке зниження імпорту в багатьох категоріях, особливо в таких як машини, устаткування, транспортні засоби (зниження з 21,8 до 14,8 млрд дол.) та продукція хімічної промисловості (з 14,4 до 9,4 млрд). Це пов'язано з порушенням логістики, знищенням частини промисловості та зменшенням інвестиційної активності.

Разом з тим, деякі групи товарів, навпаки, зросли - наприклад, категорія «Різне» показала аномальне зростання у 2022–2023 роках (з 2,5 до 5,9 та 8,3 млрд відповідно), що, ймовірно, включає гуманітарну допомогу, військові товари, техніку та спеціалізоване обладнання, яке не класифікується в традиційних категоріях.

Після шоку 2022 року в 2023–2024 роках імпорт частково відновився. Найяскравіше це видно у групі машини та обладнання – у 2024 році обсяг сягнув 24,6 млрд дол., що є рекордним показником за весь період і свідчить про активну закупівлю техніки, зокрема для військових потреб, відбудови інфраструктури та технологічного оновлення. Помітне також зростання імпорту продовольчих товарів - ознака імпортозалежності в умовах скорочення власного агровиробництва.

Таким чином, війна різко змінила структуру імпорту: зменшила частку інвестиційного та виробничого імпорту на початковому етапі конфлікту, але надалі сприяла зростанню імпорту товарів критичного призначення, зокрема оборонного та гуманітарного характеру. У 2023–2024 роках відзначається адаптація зовнішньоекономічної системи України до нових умов і поступове структурне відновлення імпорту.

Наступним проаналізуємо товарну структуру імпорту послуг (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Динаміка товарної структури імпорту послуг України в період 2019-2024 рр., млн. дол. США

Види послуг	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Відхилення (+/-)	
							2024/2019	2024/2023
Послуги з переробки матеріальних ресурсів	2	2	10	4	12	15	13	3
Послуги з ремонту та технічного обслуговування	85	61	77	67	180	186	101	6
Транспорт	2516	1920	2834	2482	2939	3331	815	392
Продовження табл. 2.2								
Морський транспорт	826	838	1360	1262	1215	1455	629	240
Повітряний транспорт	854	374	644	276	228	353	-501	125
Залізничний транспорт	470	345	429	290	404	417	-53	13
Автомобільний транспорт	231	275	274	509	695	646	415	-49
Інший транспорт	116	60	71	116	173	206	90	33
Поштові послуги та послуги кур'єрського зв'язку	19	28	56	29	224	254	235	30
Подорожі	8517	4691	6251	19759	17202	14183	5666	-3019
Будівництво	77	58	48	25	26	32	-45	6

Послуги зі страхування та пенсійного забезпечення	71	66	83	58	55	54	-17	-1
Фінансові послуги	581	636	706	750	603	610	29	7
Плата за користування інтелектуальною власністю, що не віднесена до інших категорій	606	495	735	349	401	565	-41	164
Телекомунікаційні, комп'ютерні та інформаційні послуги	701	748	934	690	958	1107	406	149
Інші ділові послуги	1621	1339	1588	711	789	1457	-164	668
Послуги приватним особам та послуги в галузі культури та відпочинку	127	109	118	23	14	22	-105	8
Державні товари та послуги, не віднесені до інших категорій	811	1039	1036	2785	2167	1187	376	-980

Джерело: [37]

У період 2019–2024 років структура імпорту послуг України зазнала суттєвих змін, головним чином через вплив війни, що розпочалася у 2022 році. Найбільш помітні зміни відбулися категорії Подорожі - вибухове зростання у 2022 році до майже 20 млрд дол. через масову евакуацію громадян за кордон і зростання витрат на проживання українців за межами країни. У наступні роки - поступове зниження, але рівень імпорту послуг у 2024 все ще на 5,7 млрд вищий, ніж у 2019.

Транспортні послуги загалом зросли на 815 млн дол. порівняно з 2019 роком. Найбільше зростання - у морському транспорті (+629 млн), що свідчить про адаптацію до нових логістичних умов. Повітряний транспорт навпаки суттєво скоротився (-501 млн) через закриття неба. Поштові та кур'єрські послуги зросли більше ніж у 13 разів - з 19 млн у 2019 до 254 млн у 2024, що пов'язано зі збільшенням онлайн-торгівлі та доставок у період війни.

Телекомунікаційні, комп'ютерні та інформаційні послуги зросли на 406 млн, що вказує на цифровізацію економіки та підвищений попит на ІТ-послуги.

Інші ділові послуги спочатку скоротилися, але в 2024 році повернулися до майже довоєнного рівня (+668 млн до 2023). Державні послуги після піку у 2022–2023 (зростання витрат, пов'язаних з міжнародною допомогою та держуправлінням за кордоном) у 2024 році знизились майже на 1 млрд дол. порівняно з попереднім роком.

Отже, структура імпорту послуг України демонструє чітку реакцію на виклики війни: пріоритети змістилися в бік базових потреб населення, логістики, цифровізації, а також витрат, пов'язаних з переміщенням людей і підтримкою державного функціонування в умовах кризи.

Наступним пропонується навести динаміку структури основних торговельних партнерів України в імпорті товарів (рис. 2.5).

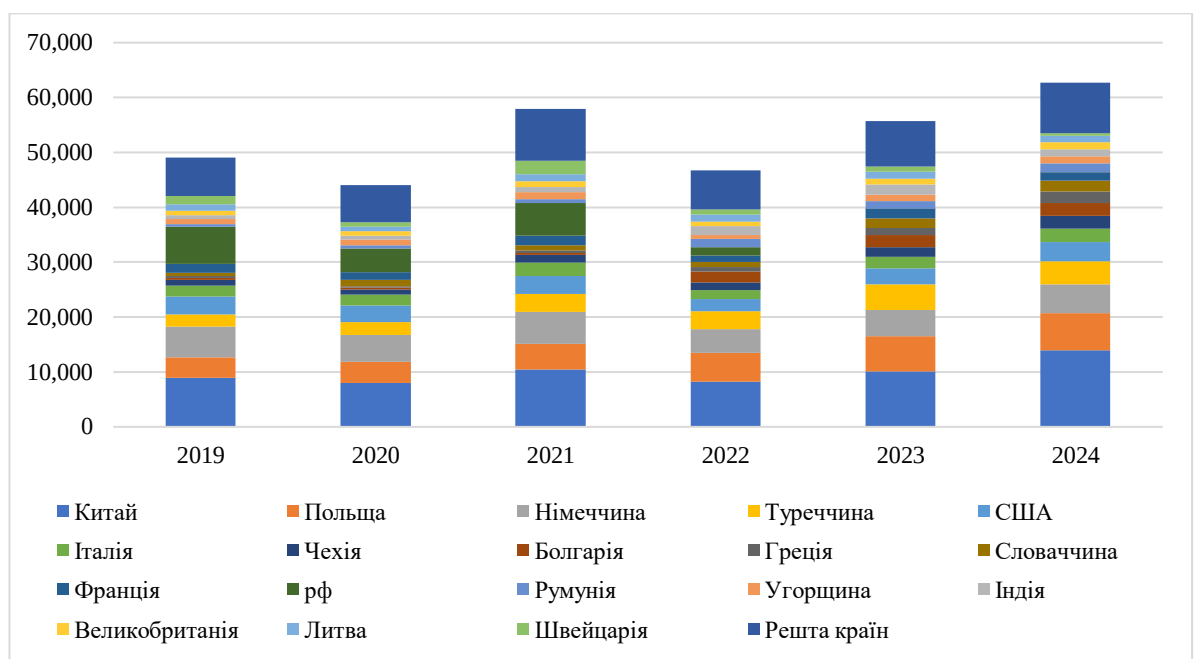

Рис. 2.5. Динаміка географічної структури імпорту товарів України в період 2019-2024 рр., млрд. дол. США

Джерело: [37]

У 2019–2024 роках географічна структура імпорту товарів України зазнала помітних змін, здебільшого під впливом війни та зміщенням зовнішньоекономічних пріоритетів.

Найсуттєвіше зростання зафіксовано у торгівлі з Китаєм - імпорт із цієї країни майже подвоївся (з 8,9 млрд у 2019 до майже 14 млрд у 2024), що свідчить про посилення залежності від китайської продукції. Також стабільно зростає імпорт із Польщі, яка стала ключовим партнером у воєнний час (6,8 млрд у 2024 проти 3,7 млрд у 2019). Помітно зросли обсяги імпорту з Болгарії, Греції, Словаччини та Чехії, що вказує на активізацію торгівлі з сусідніми або європейськими країнами, які заміщують традиційних постачальників.

Натомість імпорт із росії стрімко впав - із 6,8 млрд у 2019 до символічних 2 млн у 2024, що є прямим наслідком розриву економічних зв'язків після початку повномасштабної війни. Імпорт зі Швейцарії також різко знизився (з 2,4 млрд у 2021 до 445 млн у 2024), тоді як з США, Німеччини та Італії спостерігається поступове відновлення після падіння в 2022 році.

Загалом географічна структура імпорту демонструє переорієнтацію з пострадянського простору на ринки ЄС, Китаю та партнерів НАТО.

Отож, в підсумку даного підрозділу пропонується навести географічну динаміку імпорту послуг (рис. 2.6).

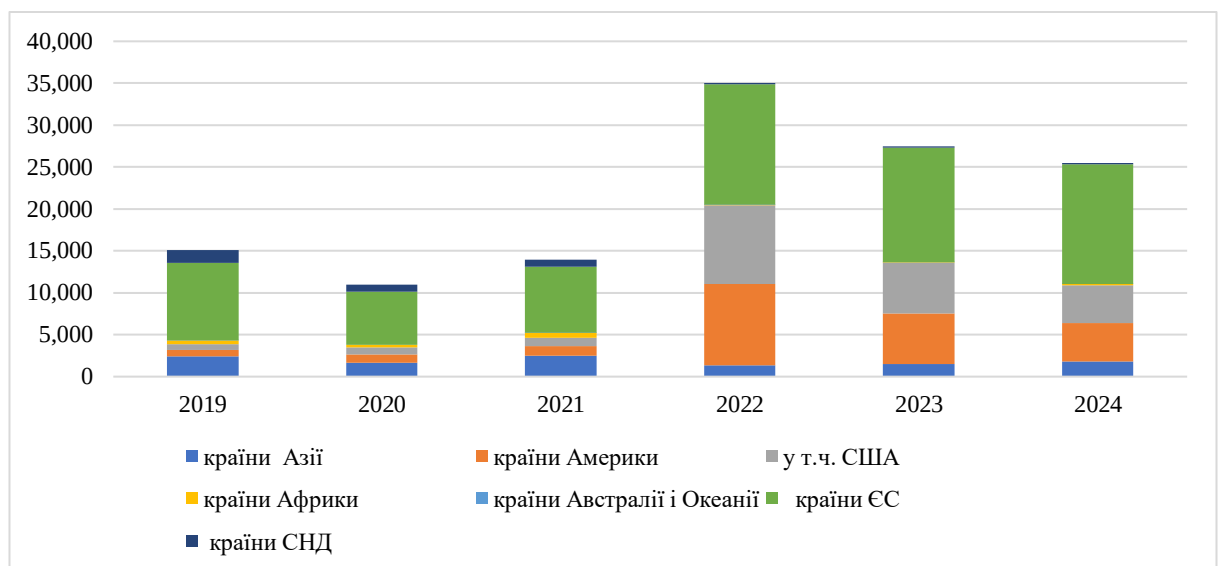

Рис. 2.6. Динаміка географічної структури імпорту послуг України в період 2019-2024 рр., млн. дол. США

Джерело: [37]

У 2019–2024 роках географічна структура імпорту послуг України зазнала значних змін, головним чином під впливом війни та переорієнтації на нові ринки. Найпомітніше зростання відбулося у сегменті послуг із країн Америки, зокрема США, де обсяг імпорту стрибнув у 2022 році до рекордних 9,4 млрд дол., що пов'язано з активізацією підтримки, технологічного імпорту, IT-послуг та логістичних сервісів. Хоча в подальші роки обсяги зменшилися, рівень залишився вищим за довоєнний.

Імпорт послуг з ЄС також різко зріс, особливо після 2021 року - з 7,9 до понад 14 млрд дол. у 2024 році. Це свідчить про посилення інтеграції України в європейський економічний простір і перенаправлення попиту на послуги до стабільніших і ближчих партнерів.

Водночас обсяги з країн СНД та Азії суттєво скоротилися. Імпорт послуг із СНД майже зник (106 млн у 2024 проти 1,5 млрд у 2019), що на пряму пов'язано з розривом економічних відносин із РФ та зменшенням співпраці в регіоні.

Таким чином, структура імпорту послуг змістилася в бік західних країн - насамперед США та ЄС - з одночасним різким зниженням співпраці з пострадянськими та деякими азійськими державами.

У період 2019–2024 років імпорт в Україні зазнав суттєвих структурних змін під впливом повномасштабної війни, що спричинила падіння показників у 2022 році, а також зміну географічних та товарних пріоритетів. Спостерігається зростання імпорту машин, обладнання, транспортних засобів і продовольства, а також переорієнтація з ринку СНД на країни ЄС, США та інші західні держави. Це свідчить про поступову адаптацію економіки до умов війни та зміцнення зовнішньоекономічних зв'язків із новими стратегічними партнерами.

2.2. Характеристика імпорту українських агрокомпаній в умовах євроінтеграції

Імпорт українських агрокомпаній в умовах євроінтеграції зазнав значних змін, що пов'язані з адаптацією до вимог Європейського Союзу, відкриттям нових ринкових можливостей та необхідністю модернізації виробництва. Цей процес має як позитивні, так і виклики, адже інтеграція до європейського економічного простору вимагає не лише розширення експорту, але й збалансованого імпорту стратегічно важливих товарів і технологій. Отож, для початку пропонується навести динаміку імпорту аграрної продукції за країнами світу (рис. 2.7).

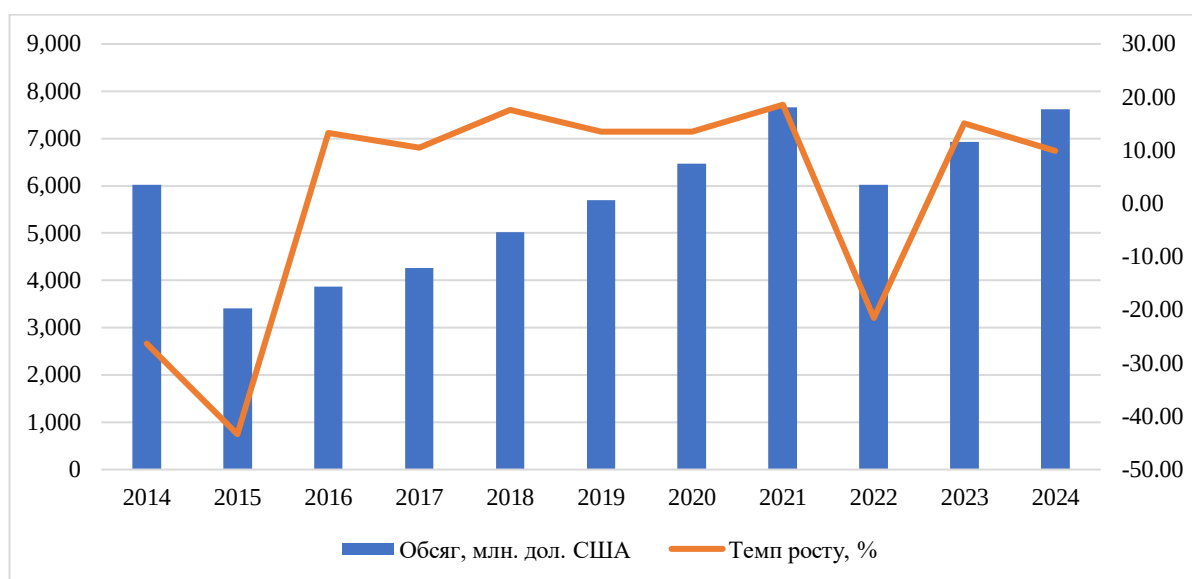

Рис. 2.7. Динаміка обсягів імпорту аграрної продукції України в період 2019-2024 рр., млн. дол. США

Джерело: [37]

У період з 2019 по 2024 рік обсяги імпорту аграрної продукції України демонстрували переважно позитивну динаміку з незначними коливаннями. У 2019 році обсяг імпорту становив 5 696 млн доларів США, що на 13,47% більше порівняно з 2018 роком. У 2020 році зберігався схожий тренд з приростом на 13,5%, і обсяг сягнув 6 465 млн доларів. У 2021 році показник виріс ще більше – на 18,58%, досягнувши 7 666 млн доларів, що стало піковим значенням за весь розглянутий період. Проте в 2022 році спостерігалось значне падіння на 21,47%, зниження обсягів імпорту до 6 020 млн доларів, що, ймовірно, пов'язано з повномасштабною війною та дестабілізацією логістики.

У 2023 році обсяг знову почав зростати, досягнувши 6 930 млн доларів (+15,12%), а в 2024 році зріс до 7 616 млн доларів, що на 9,9% більше, ніж попереднього року. Загалом, у другій половині періоду тенденція відновлення імпоротної активності є стабільною, що свідчить про поступову адаптацію агросектору до кризових умов і прагнення відновити економічну інтеграцію з зовнішніми ринками.

Наступним пропонується дослідити зовнішньоторговельний баланс торгівлі аграрної продукцією (рис. 2.8).

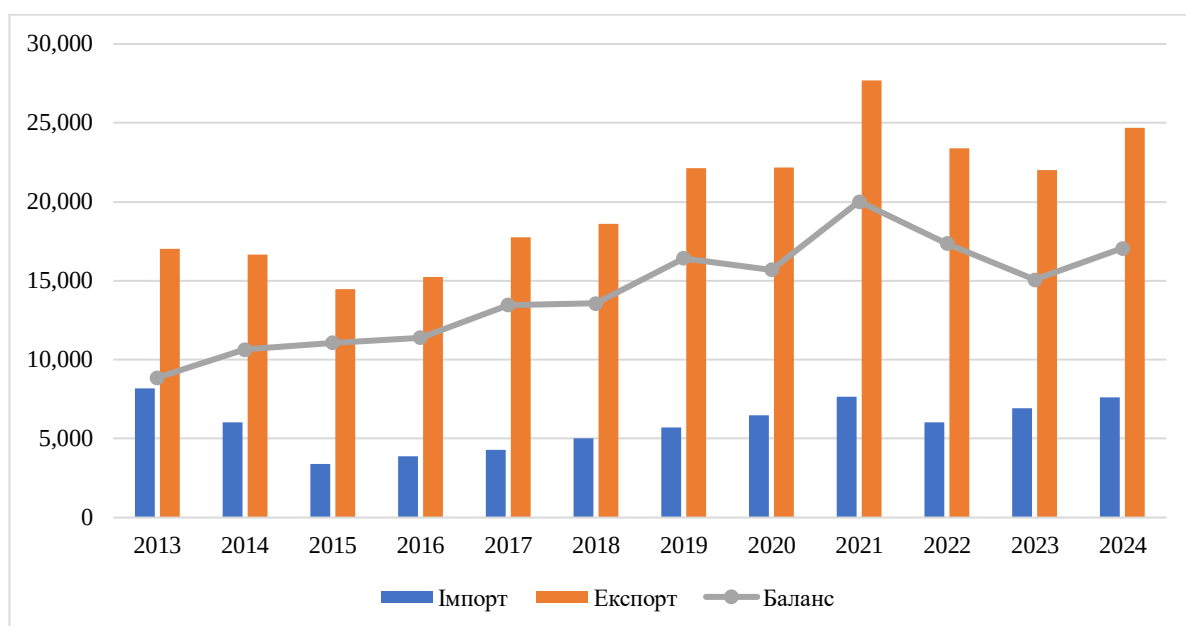

Рис. 2.8. Зовнішньоторговельний баланс аграрної продукції України в період 2019-2024 рр., млн. дол. США

Джерело: [37]

У період з 2019 по 2024 рік зовнішньоторговельний баланс аграрної продукції України залишався стабільно позитивним, що свідчить про переважання експорту над імпортом. Україна послідовно зберігала статус одного з провідних світових експортерів сільськогосподарської продукції. У 2019 році експорт аграрної продукції сягнув 22 123 млн доларів США, що майже вчетверо перевищувало обсяг імпорту в 5 696 млн доларів. Позитивне сальдо становило 16 427 млн доларів.

У наступні роки зберігалася тенденція високого експортного потенціалу. У 2020 році експорт зріс до 22 161 млн доларів, тоді як імпорт – до 6 465 млн, баланс становив 15 696 млн доларів. У 2021 році, на тлі загального пожвавлення світової торгівлі після пандемічного спаду, експорт сягнув рекордних 27 687 млн доларів, що дозволило сформувати найбільше позитивне сальдо за період – 20 021 млн доларів.

Попри воєнні дії в 2022 році, експорт залишився високим – 23 380 млн доларів, хоча й дещо знизився, імпорт теж впав до 6 020 млн, а баланс залишився суттєво позитивним – 17 360 млн доларів. У 2023–2024 роках відзначалося поступове відновлення, експорт у 2024 році зріс до 24 669 млн доларів, а імпорт – до 7 616 млн, що забезпечило позитивне сальдо на рівні 17 053 млн доларів.

Отже, аналіз свідчить, що імпорт аграрної продукції не є критичним для України, оскільки вартісно суттєво поступається експорту. Країна впевнено утримує профіцитний торговельний баланс у аграрному секторі, що є важливим джерелом надходжень іноземної валюти та підтримки національної економіки, навіть в умовах кризи.

Рейтинг найкращих агрохолдингів України (рис. 2.9).

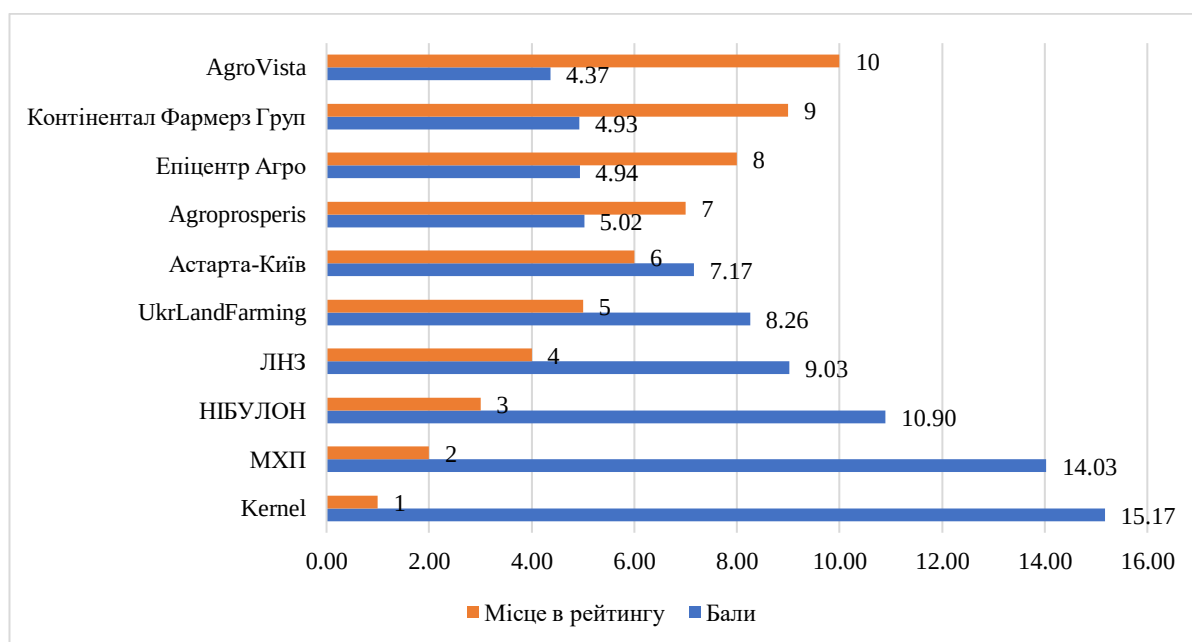

Рисунок 2.9 – Рейтинг найкращих агрохолдингів України станом на 2024 рік

Джерело: [54]

На практиці потенціал вітчизняних аграрних компаній реалізується нерівномірно. Провідні українські агрохолдинги, такі як «МХП», «Кернел», «Нібулон», «Астарта», демонструють стабільну експортну активність та значну частку на міжнародних ринках зернових, олійних, м'ясної продукції. Водночас малий і середній аграрний бізнес має обмежені можливості виходу на зовнішні ринки через брак ресурсів, складну логістику та низький рівень обізнаності про вимоги міжнародної торгівлі.

Однією з ключових особливостей імпорту для аграрного сектору стало збільшення закупівель сільськогосподарської техніки, сучасного обладнання для обробки ґрунту, збору врожаю, зберігання та переробки продукції. Аграрії все активніше інвестують в імпорт сучасних європейських машин, адже це дозволяє підвищити продуктивність, зменшити витрати праці, оптимізувати виробничі процеси та досягати вищої якості продукції, що відповідає вимогам європейських ринків. Отож, пропонується розглянути динаміку імпорту сільськогосподарської техніки (рис. 2.10).

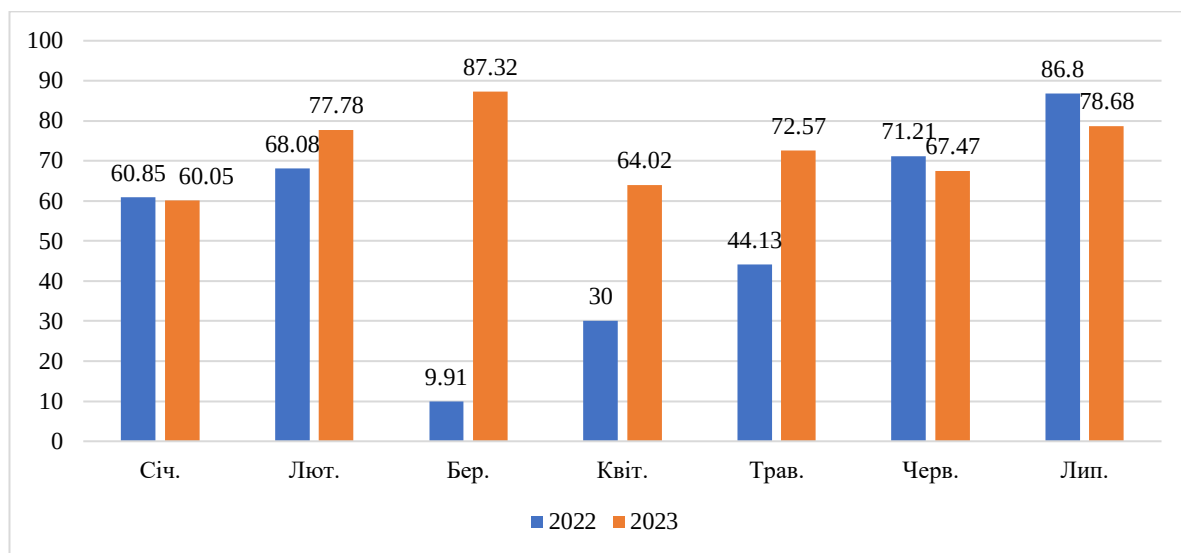

Рис. 2.10. Динаміка імпорту сільськогосподарської техніки в Україну за період 2022-2023 рр., млн. дол. США

Джерело: [55]

Отож, як ми можемо побачити з початком повномасштабного вторгнення імпорту сільськогосподарської техніки в Україну зовсім впав, особливо критично в період березня-квітня 2022 році. Проте з покращенням ситуації на фронті обсяги імпорту виросли, а в 2023 перевищили показники 2022 року, що власне позитивно вплинуло на попиту продукції досліджуваної компанії.

Також важливим напрямом імпорту є насіння високопродуктивних сортів і гібридів, що дозволяють досягати більшої врожайності та стійкості до хвороб і кліматичних стресів. Багато українських компаній закупають сертифіковане насіння європейського походження, що відповідає вимогам ЄС щодо якості, безпеки та продуктивності.

Ще один помітний сегмент імпорту — це засоби захисту рослин, добрива та ветеринарні препарати. В умовах євроінтеграції українські агрокомпанії змушені відмовлятися від використання заборонених у ЄС препаратів і поступово переходити на більш екологічні, біологічно безпечні засоби. Це вимагає адаптації до нових технологій і пошуку надійних постачальників продукції, що дозволяє забезпечити відповідність стандартам європейського сільського господарства.

Важливо зазначити, що євроінтеграційний курс стимулює агрокомпанії до імпорту сучасного програмного забезпечення, ІТ-рішень та цифрових платформ для управління господарствами. Це включає системи точного землеробства, моніторингу полів, управління логістикою та контролю якості. Таким чином, імпорту не обмежується лише фізичними товарами, а охоплює й інтелектуальні продукти, які формують основу сучасного агробізнесу.

Проте, поряд з позитивними зрушеннями, імпорту аграрного сектору стикається з певними труднощами. Серед них - складність митного оформлення, нестабільність валютного курсу, високий рівень податкового навантаження та залежність від зовнішньоекономічної кон'юнктури. Особливо актуальними є виклики логістики та постачання в умовах війни, що ускладнює імпортні операції, впливає на строки доставки та вартість продукції.

Загалом, імпорт в аграрному секторі України в умовах євроінтеграції виступає не лише необхідністю, а й стратегічним інструментом розвитку. Завдяки інтеграції з ЄС українські агрокомпанії отримують доступ до новітніх технологій, якісних матеріалів та знань, що дозволяє їм ставати більш конкурентоспроможними, ефективними та екологічно відповідальними. Надалі важливо створити стабільні правила імпорту, розвивати логістичну інфраструктуру та стимулювати інноваційне оновлення агросектору, щоб забезпечити сталий розвиток у контексті європейської інтеграції.

2.3. Оцінка впливу імпорту в Україні на економіку та бізнес

Імпорт в Україні безпосередньо впливає на валовий внутрішній продукт, оскільки є складовою зовнішньоторговельного балансу. Зростання імпорту, особливо в умовах воєнного часу, з одного боку задовольняє внутрішній попит, але з іншого - зменшує чистий експорт, що негативно відображається на ВВП. Надмірна залежність від імпортованих товарів, зокрема енергоносіїв, машин та продовольства, знижує додану вартість у національній економіці, послаблюючи її внутрішній виробничий потенціал. Динаміка ВВП України більш детально наведена на рис. 2.11.

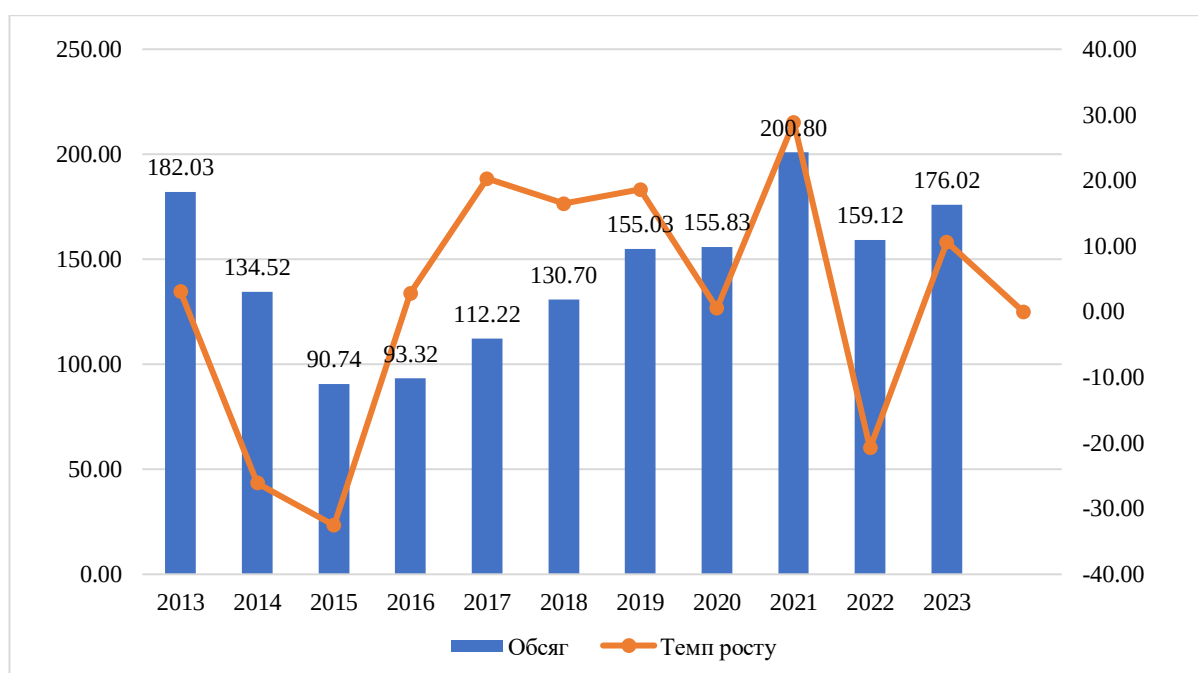

Рис. 2.11. Динаміка ВВП України за період 2013-2023 рр, млрд. дол. США
Джерело: [38]

Динаміка валового внутрішнього продукту України у період 2013–2023 років чітко демонструє суттєвий вплив імпорту на економічну стабільність держави. Найвищого рівня ВВП було досягнуто у 2021 році - 200,8 млрд дол. США, що частково пояснюється не лише загальним зростанням внутрішньої економіки, але й активізацією імпортних операцій, що забезпечили внутрішній ринок товарами, сприяли розвитку промисловості, а також забезпечили доступ до необхідних ресурсів, які не виробляються в Україні. Проте, економіка України залишалась вразливою до зовнішніх шоків, і суттєві потрясіння, пов'язані з початком АТО у 2014 році, призвели до стрімкого падіння ВВП.

У період 2014–2015 років, коли ВВП впав до 90,74 та 93,32 млрд дол. США відповідно, на економіку значною мірою вплинуло обмеження доступу до окремих регіонів, які мали важливе виробниче та логістичне значення для імпортних потоків. Дестабілізація національної валюти спричинила зниження купівельної спроможності імпортерів та загострила проблему дефіциту критично важливих товарів, які надходили з-за кордону. Таким чином, обмеження імпорту у цей період поглибили економічну кризу та стали фактором стримування відновлення виробництва.

У 2022 році, на тлі повномасштабного вторгнення, імпорт знову зазнав глибоких змін. Частина логістичних каналів була зруйнована, а зовнішньоторговельна інфраструктура частково зупинилась. Це призвело до нового падіння ВВП на 20,76%. Однак у 2023 році завдяки частковому відновленню імпорту, зокрема гуманітарного, енергетичного та машинобудівного напрямів, а також стабілізації валютного ринку, українська економіка продемонструвала зростання на рівні 10,62%. Імпорт відіграв тут важливу роль як джерело забезпечення технологій, енергоносіїв, комплектуючих та продукції, що не виробляється на території України, але є критично важливою для внутрішнього ринку.

У цілому, за період 2013–2023 років середній річний приріст ВВП становив 1,99%, що є досить низьким показником для країн із посткризовим розвитком. Враховуючи вагому частку імпорту в структурі споживання та виробництва, можна стверджувати, що без збалансованого імпортного регулювання повернення до економічного рівня 2021 року може тривати щонайменше шість років. Таким чином, імпорт в українських умовах виступає як чинник подвійного впливу: з одного боку - джерело ресурсів і стимул для внутрішнього ринку, з іншого - залежність від зовнішніх поставок, що підвищує економічну вразливість країни у періоди кризи.

Імпорт відіграє двояку роль у формуванні цінової стабільності. З одного боку, імпорт товарів першої необхідності або енергоносіїв за високими світовими цінами може стимулювати інфляцію. З іншого - поставання дешевшої іноземної продукції, особливо з країн з низькою вартістю виробництва, може стримувати зростання цін. У воєнних умовах інфляційний ефект імпорту в Україні посилюється через порушення логістики, зростання витрат на доставку та девальвацію гривні (рис. 2.12).

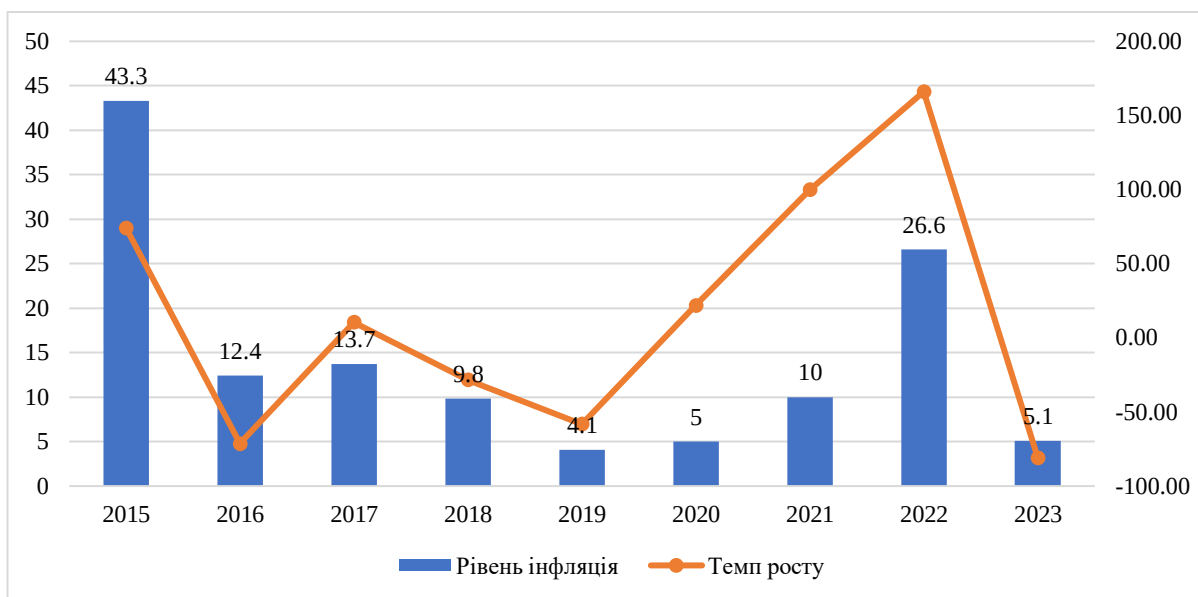

Рис. 2.12. Динаміка рівня інфляції в Україні за 2015-2023 рр, %

Джерело: [39-40]

Аналізуючи інфляційні процеси в Україні у 2022–2023 роках, варто звернути увагу на безпосередній вплив імпорту на рівень цін, купівельну спроможність населення та загальний економічний баланс. У 2022 році країна зазнала рекордного зростання інфляції, що стало наслідком як внутрішніх викликів (зокрема, війни та логістичної дестабілізації), так і глобального подорожчання імпортованих енергоносіїв та продовольства. В умовах, коли Україна значною мірою залежить від імпорту паливно-енергетичних ресурсів, їхнє стрімке здорожчання автоматично вплинуло на зростання цін у всіх секторах економіки.

Значна частина продовольчих товарів, особливо в періоди зниження внутрішнього виробництва або логістичних проблем, також надходила з-за кордону, що зробило вартість продовольчого кошика вразливою до змін світових цін. Це, у свою чергу, стало ключовим чинником впливу на інфляцію. Як наслідок, зростання цін на імпортні товари та послуги призвело до різкого зниження купівельної спроможності українських споживачів, що негативно позначилося на обсягах продажів усередині країни та загальному рівні економічної активності.

Втім, уже у 2023 році, завдяки стабілізації зовнішньоекономічної ситуації, частковому відновленню логістики та посиленню валютного контролю, рівень інфляції знизився на 80,83% - до прийнятних 5%. Важливу роль у цьому процесі відіграло зменшення цін на імпортні енергоносії, а також укріплення гривні на валютному ринку. Це дозволило знизити вартість імпортованих товарів, що стримало загальну інфляцію.

Таким чином, імпорт виявився одним із головних каналів впливу на рівень інфляції в Україні. У кризовий період зростання цін на імпорт сприяє розкручуванню інфляційної спіралі, тоді як у період стабілізації доступ до більш дешевих зовнішніх товарів дозволяє знижувати темпи зростання цін. Це ще раз підтверджує необхідність збалансованої політики імпортного регулювання, зокрема у сфері тарифів, квот і валютного контролю, аби уникати шокових цінових стрибків у майбутньому.

Збільшення обсягів імпорту за умов обмежених валютних надходжень від експорту створює тиск на валютний ринок і призводить до девальвації гривні. Валютний дисбаланс посилюється, коли попит на іноземну валюту з боку імпортерів перевищує пропозицію, що може призводити до нестабільності обмінного курсу. У роки війни цей ефект посилювався через скорочення експорту, зростання імпорту гуманітарних та оборонних товарів, що фінансувалися в іноземній валюті (рис. 2.13).

Із початком повномасштабної війни в Україні Національний банк України був змушений оперативно реагувати на фінансові виклики, які значною мірою були пов'язані з імпортом. З метою захисту національної економіки та валютного ринку НБУ зафіксував офіційний курс гривні та підвищив облікову ставку до 25%. Одним із ключових елементів антикризової політики стали обмеження на здійснення імпортних платежів та жорсткий контроль за відтоком іноземної валюти.

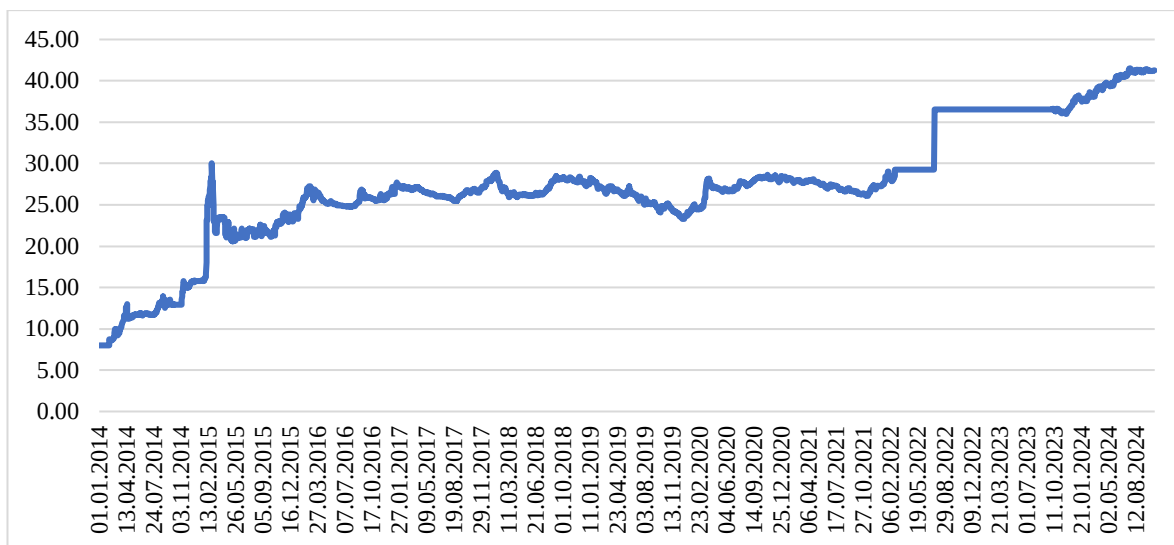

Рис. 2.13. Динаміка курсу гривні до долара за період 2014-2024рр

Джерело: [41]

В умовах військової загрози значне збільшення потреби в імпорті товарів гуманітарного, військового та критичного призначення суттєво тиснуло на валютний ринок. Україна втратила значну частину експортного потенціалу, що зменшило валютні надходження в країну. Водночас попит на імпортовані

товари залишався високим, що могло спричинити різке знецінення гривні та посилення інфляційного тиску. Для стримування цього процесу НБУ в липні 2022 року скоригував офіційний курс гривні до 36,6 грн за долар США та зафіксував його на цьому рівні.

Ці заходи були спрямовані на стабілізацію імпорتنих цін, обмеження спекулятивного тиску на валютному ринку та створення умов для відновлення макроекономічної рівноваги. Монетарна політика також допомогла призупинити відтік банківських депозитів, який посилювався через девальваційні очікування, викликані потребами імпортерів у валюті. Таким чином, жорстке регулювання імпорتنих операцій та валютного ринку стало критично важливим інструментом підтримання фінансової стабільності в умовах воєнної економіки.

Надмірна імпортна залежність, особливо в сферах, де можливе локальне виробництво, може призводити до зниження зайнятості в національній промисловості. Українські виробники втрачають конкурентоспроможність через дешевший або якісніший імпорт, що змушує їх скорочувати виробництво та, відповідно, працівників. Проте імпорт також здатен створювати робочі місця в логістиці, дистрибуції та торгівлі, що частково компенсує втрати. Рівень безробіття в Україні наведено на рис. 2.14.

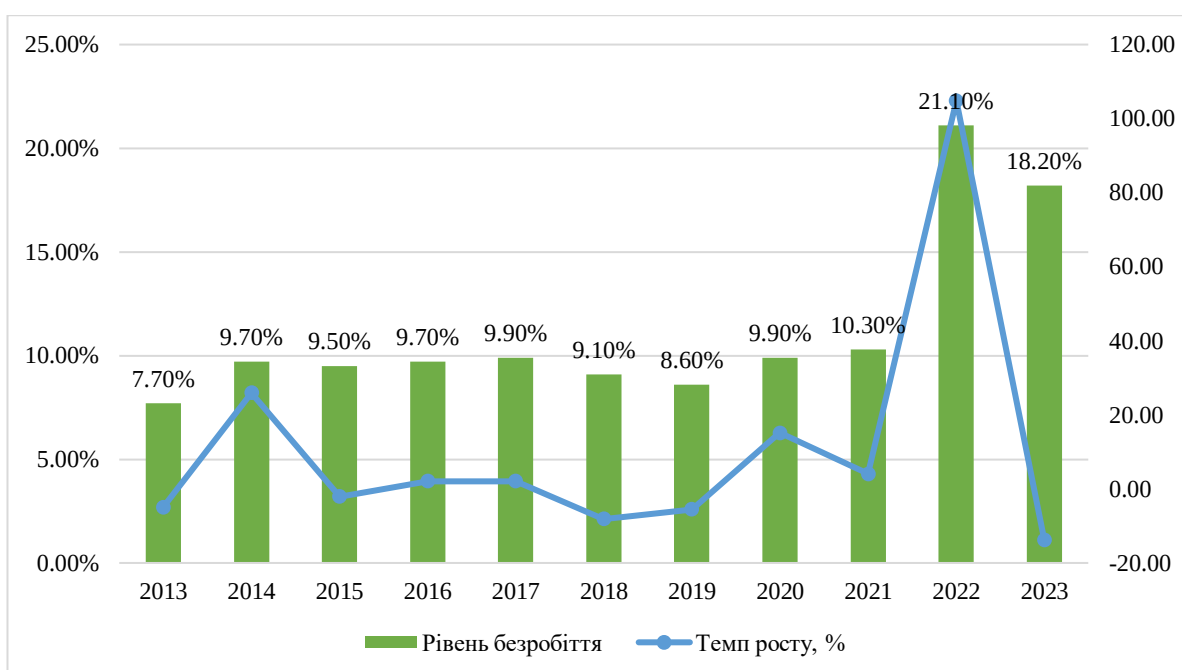

Рис. 2.14. Динаміка рівня безробіття в Україні за період 2013-2023 рр., %
Джерело: [42-43]

Аналізуючи вплив імпорту на ринок праці в Україні після початку повномасштабного вторгнення, слід зазначити, що різке зростання рівня безробіття з 10,3% у 2021 році до 21,1% у 2022 році було зумовлене не лише загальними економічними потрясіннями, а й зміною структури внутрішнього попиту, в тому числі на користь імпортованих товарів. Унаслідок скорочення внутрішнього виробництва, втрати підприємств у зонах бойових дій та зниження ділової активності, імпорт став важливим джерелом забезпечення населення товарами першої необхідності. Проте це супроводжувалося зниженням навантаження на частину вітчизняного бізнесу, який через конкуренцію з імпортом втратив частину ринку та змушений був скоротити персонал.

Водночас зростання імпорту критичних товарів (особливо продуктів харчування, медикаментів, енергетичних ресурсів) спричинило перерозподіл ресурсів у напрямі логістики, роздрібної торгівлі, складського господарства, що дало змогу частково компенсувати втрати на ринку праці. Проте залучення працівників до нових ланцюгів постачання часто вимагало переорієнтації та підвищення кваліфікації. Через дефіцит кадрів, зумовлений як мобілізацією, так і міграцією, роботодавці були змушені працевлаштовувати осіб без необхідної підготовки, що затримувало адаптацію до нових умов і знижувало ефективність праці.

Різке зростання імпортової залежності в окремих регіонах ще більше ускладнило ситуацію на ринку праці. В регіонах, де частка імпортозалежних секторів була вищою, спостерігалось загострення дефіциту кадрів через зміну характеру робочих місць і неможливість швидкої перепідготовки працівників. З іншого боку, в районах із зниженим економічним навантаженням фіксувався надлишок робочої сили, яку важко було залучити до відновлюваних імпортних ланцюгів через логістичні обмеження.

Таким чином, імпорт не лише допоміг наситити внутрішній ринок у кризовий період, а й суттєво вплинув на трансформацію ринку праці: від зміни структури зайнятості до ускладнення кадрової політики та управління трудовими ресурсами в умовах війни.

Детальніша структура зайнятого населення за категоріями представлена на рис. 2.15.

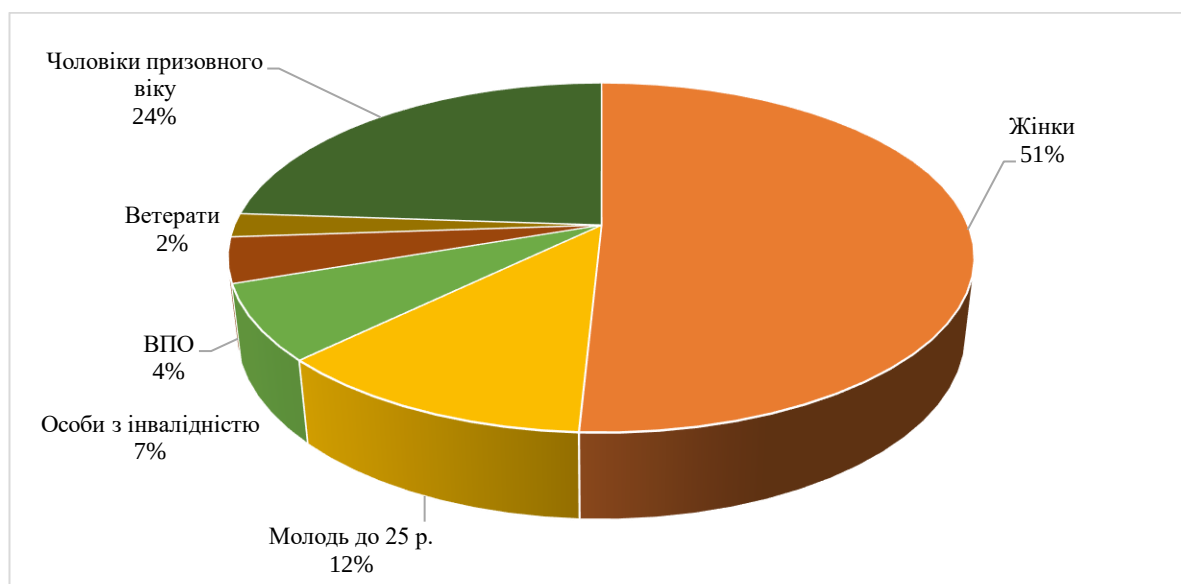

Рис. 2.15. Структура зайнятості українців за категоріями на початку 2024 року, %

Джерело: [44]

Як видно з рис. 2.12, більшість зайнятого населення нині складають жінки – їхня частка становить 51%, тоді як серед чоловіків призовного віку працює лише 24%.

Далі проаналізуємо динаміку середньої заробітної плати українців у 2019–2023 роках (рис. 2.16).

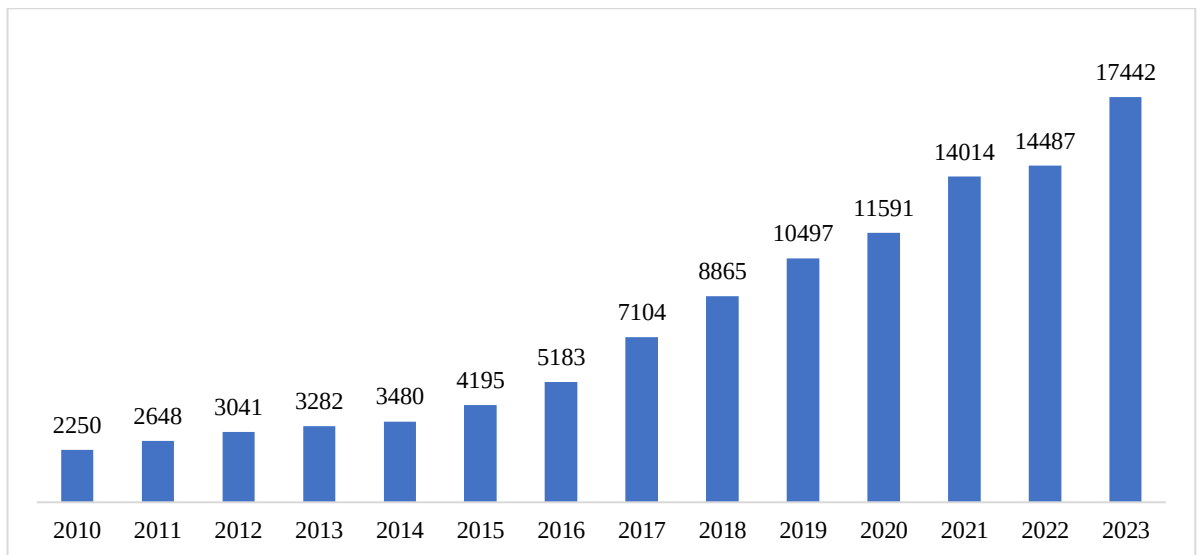

Рис. 2.16. Динаміка розміру середньої заробітної плати в Україні за 2019-2023 рр., грн

Джерело: [45]

Щороку спостерігається підвищення рівня заробітної плати, що сприяє зростанню мотивації працівників та покращенню їхньої продуктивності. Оскільки заробітна плата є одним із найважливіших стимулів, вона заохочує співробітників працювати якісніше та ефективніше.

Імпорт впливає на виручку українських компаній як позитивно, так і негативно. З одного боку, підприємства можуть забезпечувати себе якісною сировиною, обладнанням чи комплектуючими, що сприяє зростанню ефективності та прибутковості. З іншого - конкуренція з боку імпортованих товарів знижує частку української продукції на внутрішньому ринку, що скорочує обсяги продажів і доходи національних виробників. Найбільш вразливими до цього є малі та середні підприємства, що не мають ресурсів для швидкої адаптації.

Отже, українські компанії в період 2022-2023 рр. були змушені шукати нові ринки збуту закордоном, що позитивно позначилось на динаміці їхньої виручки від реалізації саме в 2023 році (рис. 2.17).

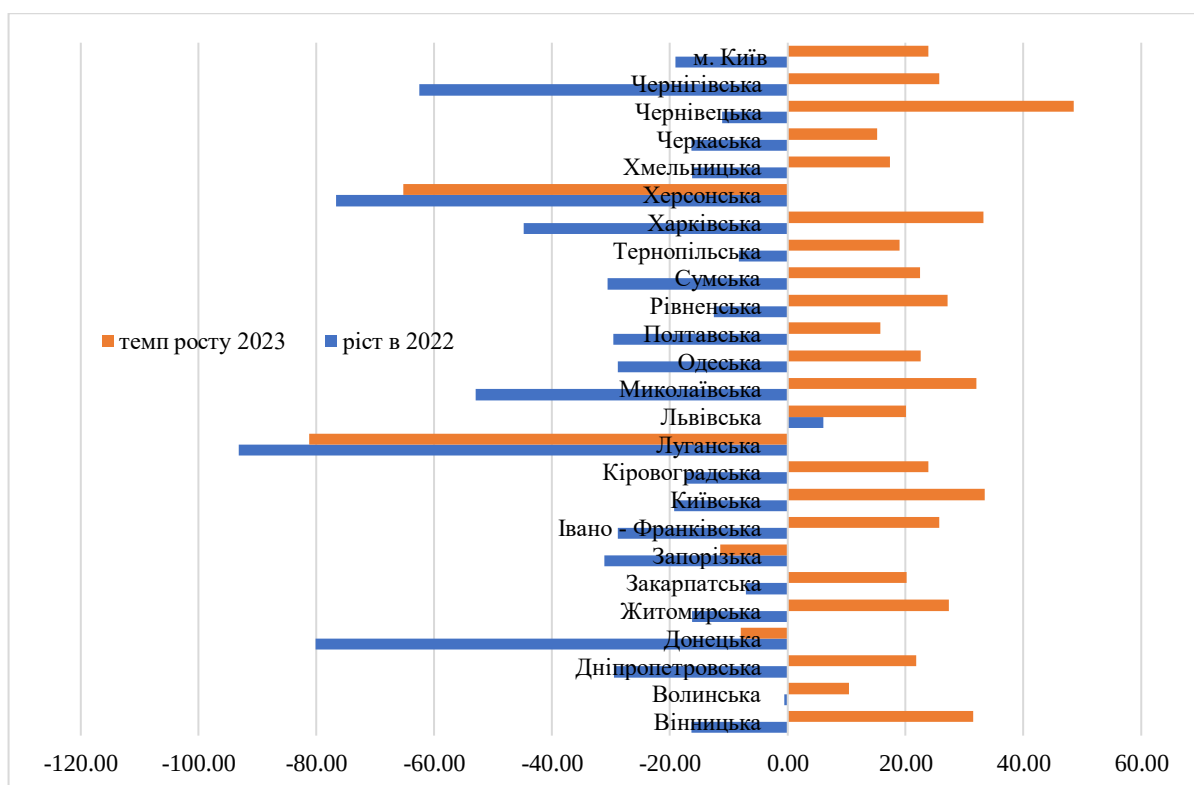

Рис. 2.17. Регіональна динаміка темпу росту виручки від реалізації українських компаній за період 2021-2023, %

Джерело: [45]

Аналізуючи ситуацію з виручкою компаній у регіональному розрізі у 2023 році, варто підкреслити вплив імпорту як одного з ключових факторів, що визначав економічну динаміку в умовах війни. Зростання виручки підприємств у більшості областей України порівняно з 2022 роком відображає поступове відновлення економічної активності, в якому імпорт відіграв істотну роль. Поставки імпортних сировини, комплектуючих та готової продукції забезпечили безперервність роботи низки підприємств, що, в свою чергу, позитивно позначилося на їхній фінансовій стабільності та обсягах реалізації.

Водночас негативна динаміка у Донецькій, Луганській та Херсонській областях пов'язана не лише з воєнними діями та обмеженим ринком збуту, а й із порушенням імпортно-логістичних каналів. Постійні обстріли, пошкодження інфраструктури та часткова ізоляція цих регіонів унеможливили своєчасне постачання імпортних товарів, що є критично важливими для багатьох видів бізнесу. До того ж, релокація підприємств з цих територій призвела до

зниження комерційної активності, зменшення інвестицій у регіон і, відповідно, падіння виручки.

Таким чином, імпорт у 2023 році став важливим чинником підтримки та активізації бізнесу в умовах війни, однак його позитивний вплив був нерівномірно розподілений по країні через військові загрози, логістичні проблеми та структурні особливості окремих регіонів.

РОЗДІЛ 3. ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІМПОРТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

3.1. Характеристика зменшення імпортозалежності України на основі досвіду США

Зменшення імпортозалежності є важливим елементом економічної безпеки держави, особливо в умовах глобальних криз, геополітичних загроз та воєнних дій. Україна, яка традиційно імпортує значні обсяги енергоносіїв, машинобудівного обладнання, хімічної продукції та споживчих товарів, має стратегічну потребу у зміцненні внутрішнього виробництва і диверсифікації зовнішньоекономічних зв'язків. У цьому контексті досвід США як країни, що цілеспрямовано працює над зменшенням своєї залежності від імпорту в стратегічних секторах, є особливо корисним і може бути адаптований до українських реалій. Економіка США є одна із найміцніших у світі, саме тому вивчення досвіду цієї країни буде доречним для його імплементації в Україні.

За сукупною економічною могутністю та часткою участі у світовій торгівлі посідає перше у світі (рис. 3.1).

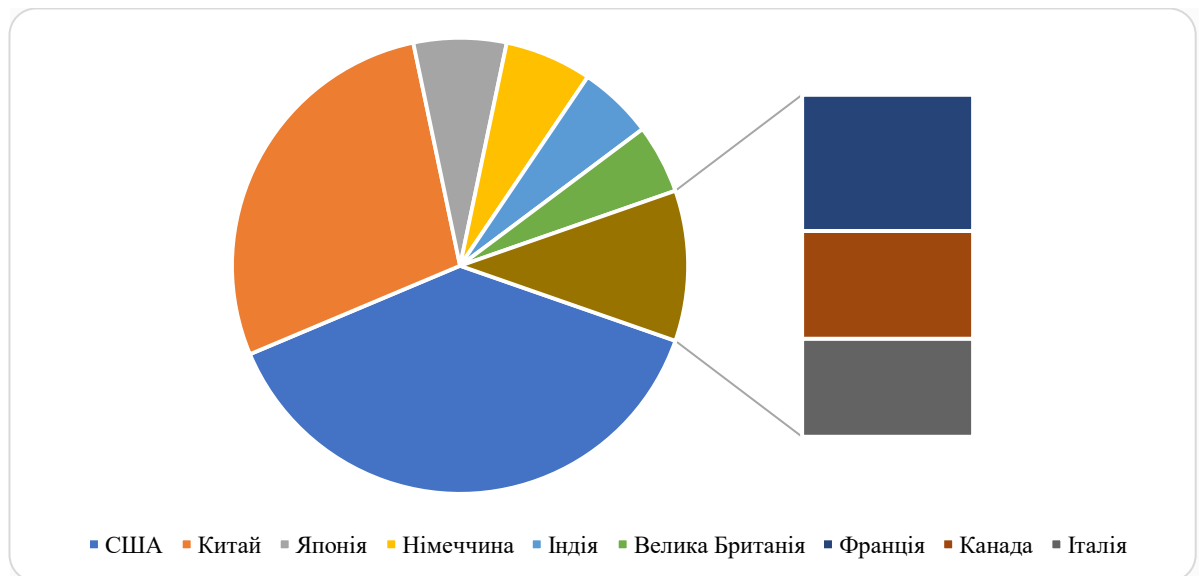

Рис. 4..1 Місце США в глобальній економіці станом на 2023 рік за обсягом ВВП, %

Джерело: [47]

Вивчення досвіду США у сфері організації та функціонування механізмів нетарифного регулювання зовнішньої торгівлі є надзвичайно важливим для України, з огляду на роль Сполучених Штатів як одного з провідних глобальних торговельних гравців, а також як важливого зовнішньоекономічного партнера України. Нетарифне регулювання США поєднує в собі елементи вільної торгівлі з потужними інструментами економічного протекціонізму, адаптованими під національні інтереси.

Вигоди вільної торгівлі в американській практиці виходять за межі зростання зайнятості, вона також сприяє зниженню споживчих цін, підвищує доступність товарів та стимулює конкуренцію на внутрішньому ринку. Відкритість економіки дозволяє імпортувати інвестиційні товари за нижчими цінами, тим самим підвищуючи продуктивність вітчизняного виробництва [1].

Разом з тим, офіційна торговельна політика США часто відрізняється від реальної практики: США неодноразово вдавалися до протекціоністських заходів, аргументуючи їх необхідністю захисту національного виробника. Ще Олександр Гамільтон, перший міністр фінансів США заклав основи

економічного протекціонізму, стверджуючи, що навіть якщо країна не має абсолютної переваги у виробництві, вона може розвивати власне виробництво за допомогою митного захисту.

Сучасна американська торгова політика значною мірою базується не на класичних митах, а на нетарифних інструментах, таких як технічні регламенти, стандарти, квоти, ліцензування, антидемпінгові розслідування та інші обмеження. За даними Світової організації торгівлі (СОТ), індекс покриття імпорту США нетарифними заходами становить близько 77%, що перевищує середньосвітовий рівень (у ЄС цей показник - понад 90%) [48].

Особливої уваги заслуговує зростання використання прихованих нетарифних бар'єрів, які важко піддаються кількісній оцінці. Вони часто маскуються під санітарні або технічні стандарти, проте в дійсності мають на меті не обмеження імпорту, а стимулювання національного експорту. У 2018 році США запровадили 264 дискримінаційні заходи, що стало піком застосування протекціонізму, тоді як у 2016 році відбувся сплеск лібералізаційних заходів - лише 48 одиниць [48] (рис. 3.2).

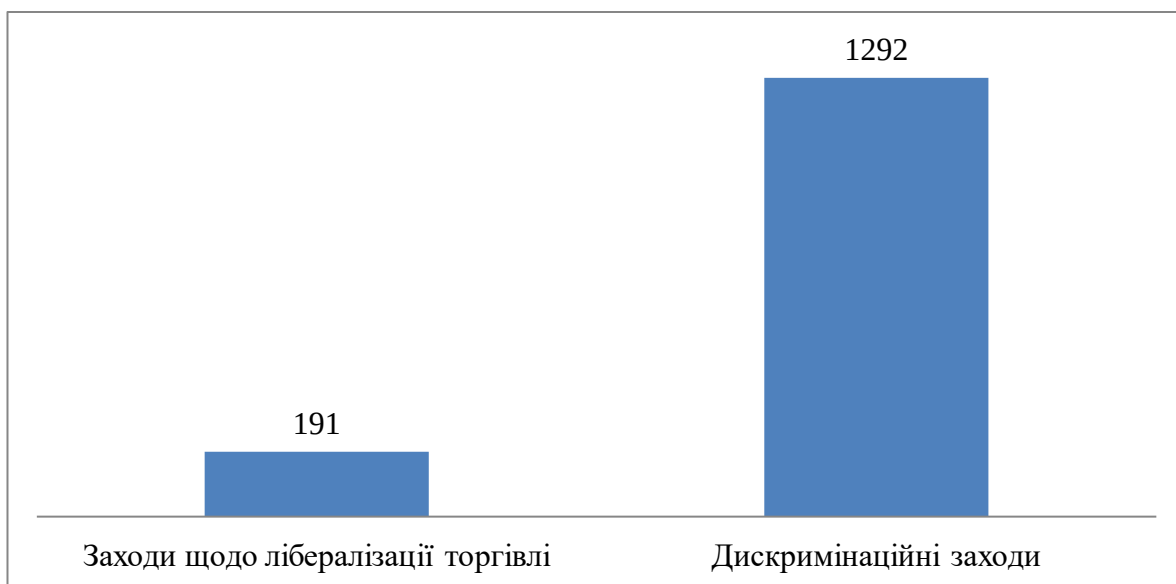

Рис. 3.2. Кількість заходів, які стосуються торгової політики, запроваджених у США за період 2008–2023 років.

Джерело [49]

Для України цей досвід свідчить про необхідність балансування між відкритістю економіки і забезпеченням стратегічного контролю за критичними галузями. Нетарифні інструменти можуть бути ефективним засобом економічного захисту, якщо вони спрямовані на розвиток внутрішнього виробництва, підвищення якості продукції, технологічну модернізацію та експортну конкурентоспроможність.

У контексті зменшення імпортозалежності України цінним є вивчення досвіду США, країни, яка, попри свою відкритість до міжнародної торгівлі, зберігає потужну систему нетарифного регулювання для захисту внутрішнього ринку та підтримки стратегічно важливих галузей. Одним із ключових елементів американської торговельної політики є гнучке поєднання принципів вільної торгівлі з цільовим протекціонізмом.

У США, на фоні багатосторонніх домовленостей у рамках СОТ і зниження тарифного захисту, дедалі більшу роль відіграють нетарифні обмеження, зокрема технічне регулювання, стандартизація та система оцінки відповідності. Унікальність американської моделі полягає в тому, що ключову роль у регулюванні стандартів відіграють добровільні консенсусні стандарти, які розробляються недержавними інститутами (ANSI) за участі всіх зацікавлених сторін: держави, бізнесу, споживачів:

Така система дозволяє США:

- стимулювати внутрішнє виробництво, задаючи чіткі якісні параметри, відповідність яким часто неможлива або нерентабельна для іноземних виробників;
- контролювати імпорт продукції не через класичні тарифи, а через технічні, якісні, санітарні вимоги;
- зменшувати залежність від імпорту у критичних секторах, таких як сільське господарство, медицина, енергетика.

Зокрема, тарифне квотування, яке США широко застосовують щодо імпорту сільськогосподарської продукції (цукор, тютюн, бавовна, яловичина, молочні продукти), дозволяє не лише обмежити конкуренцію, але й створити

стабільний внутрішній ринок. У поєднанні з вимогами безпеки продукції така політика ускладнює доступ на ринок США для закордонних постачальників без втрати для споживача.

Для України, яка прагне зменшити свою імпортозалежність, особливо в агропродовольчому секторі, енергетиці, машинобудуванні та фармацевтиці, доцільним є:

- запровадження добровільної стандартизації на основі консенсусу із залученням приватного сектора;
- розбудова системи незалежної сертифікації та акредитації (аналогічно ANSI);
- використання технічного регулювання як інструменту внутрішнього стимулювання, а не лише для гармонізації з ЄС;
- застосування тарифних квот до стратегічного імпорту, особливо у періоди нестабільності або рецесії.

Таким чином, американська модель нетарифного регулювання слугує ефективним інструментом економічного суверенітету, збереження балансу між відкритістю і захистом національних інтересів. Її адаптація в Україні сприятиме розвитку внутрішнього виробництва, скороченню імпортозалежності та підвищенню конкурентоспроможності українських товарів як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Таким чином, досвід США демонструє, що зменшення імпортозалежності - це не лише питання економічної стратегії, а й політичної волі, довгострокових інвестицій та спрямованої індустріальної політики. Для України такий курс є ключовим для збереження економічної стійкості, зниження вразливості до зовнішніх шоків та формування конкурентоспроможної економіки.

3.2. Перспективні напрямки вдосконалення імпортової політики України в умовах економічної безпеки

Імпорт є одним з ключових елементів економічної діяльності країни, який безпосередньо впливає на стан національної економіки, її конкурентоспроможність та інтеграцію у глобальну систему господарських зв'язків. У сучасних умовах, коли глобалізація значною мірою визначає характер економічної взаємодії між державами, імпорт слугує не лише інструментом забезпечення внутрішнього ринку необхідними ресурсами, але й відображенням рівня економічної залежності країни від зовнішніх партнерів.

Станом на 2024 рік, в Україні функціонує значна кількість підприємств, діяльність яких пов'язана не лише з експортом, а й з активним імпортом сировини, обладнання, технологій та комплектуючих. І хоча імпорт дозволяє модернізувати виробництво, знижувати витрати та забезпечувати населення товарами, він також несе низку ризиків для економічної безпеки країни. Одним із основних викликів є надмірна імпортозалежність у стратегічних секторах - зокрема енергетиці, фармацевтиці, машинобудуванні та продовольстві. Така залежність робить економіку вразливою до зовнішніх шоків, коливань валютного курсу, політичних обмежень або логістичних збоїв..

Яскравим прикладом є ситуація з імпортом критично важливої сировини, зокрема нікелю і літію. Після початку повномасштабного вторгнення в Україну, її неможливість забезпечити стабільний експорт цих ресурсів вплинула не лише на міжнародні ринки, а й на внутрішні імпортні потоки інших країн. Це спричинило зростання цін на літій і нікель на 36% та 14,97% відповідно, що поставило під загрозу імпортозалежність США (як провідного виробника електрокарів) та ЄС (як центру виробництва відновлюваної енергетики) [51-53]. Цей випадок показує, що імпорт не завжди гарантує стабільність і безперебійне функціонування ключових секторів економіки, особливо у кризових умовах.

Хоча імпорт може сприяти зниженню цін, підвищенню якості продукції та розширенню вибору для споживачів, він також може призвести до витіснення національних виробників, дефіциту платіжного балансу, відтоку валютних резервів та зниження рівня економічного суверенітету. У таблиці 3.1

нижче пропонується охарактеризувати позитивні та негативні фактори впливу імпорту на економічну безпеку України.

Таблиця 3.1

Характеристика факторів впливу імпорту міжнародної торгівлі на економічну безпеку України

Позитивні фактори	Негативні фактори
Забезпечення критичних потреб країни - у 2024 р. імпорт машин, устаткування та транспорту зріс до \$24,55 млрд, що дозволило підтримати оборонну та цивільну інфраструктуру.	Поглиблення зовнішньоторговельного дефіциту - у 2024 р. дефіцит зовнішньої торгівлі товарами склав -\$30,4 млрд, що створює тиск на валютні резерви.
Доступ до продовольчих та енергетичних ресурсів - імпорт продовольства зріс з \$5,7 млрд у 2019 р. до \$7,6 млрд у 2024 р., що стабілізувало внутрішній ринок.	Імпортозалежність від енергоресурсів - мінеральні продукти залишаються критичним сегментом (2024 р. - \$8,93 млрд), знижуючи енергетичну автономію.
Збільшення частки імпорту з ЄС і НАТО - зростання імпорту з Польщі з \$3,7 до \$6,8 млрд і з США з \$3,2 до \$3,5 млрд демонструє переорієнтацію на надійних партнерів.	Втрати ринків через геополітичні ризики — імпорт з рф впав з \$6,8 млрд (2019) до \$2 млн (2024), що створило потребу швидкої логістичної перебудови.

Продовження табл. 3.1	
Технологічне оновлення економіки - зростання імпорту телекомунікаційних і комп’ютерних послуг до \$1,1 млрд (2024) сприяє цифровізації бізнесу.	Інфляційний тиск через валютний курс - збільшення імпорту товарів до \$69,3 млрд у 2024 р. провокує попит на валюту, що тисне на курс гривні.
Розширення асортименту товарів для населення - імпорт «різного» зріс утричі з 2020 р. (\$2,1 млрд) до 2023 р. (\$8,3 млрд), підвищуючи рівень споживання.	Посилення конкуренції для українських виробників - високий обсяг імпорту в агросекторі та хімії (\$7,6 та \$11,9 млрд відповідно у 2024 р.) ускладнює розвиток вітчизняної промисловості.

Джерело: зроблено автором

Імпортна діяльність України в період 2019–2024 років відіграла ключову роль у забезпеченні життєво важливих потреб економіки, особливо в умовах війни. З одного боку, імпорт сприяв підтримці інфраструктури, технічному оновленню та стабілізації внутрішнього ринку, зокрема за рахунок зростання поставок з країн ЄС, США та інших надійних партнерів. З іншого боку, істотне зростання імпортозалежності, зовнішньоторговельного дефіциту, тиск на

валютний курс, а також конкуренція для національного виробника створюють додаткові ризики для економічної безпеки. Відтак, формування збалансованої імпоротної політики має ґрунтуватися на принципах диверсифікації, пріоритетності критичного імпорту та підтримки внутрішнього виробництва.

Наступним пропонуємо розрахувати показники економічної безпеки імпорту України (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Динаміка показників економічної безпеки в контексті імпорту України період 2021-2024 рр.

Показник	2021	2022	2023	2024	Відхилення (+/-)	
					2024/2021	2024/2023
Експорт, млн, дол	81 500	57 520	51 280	56 120	-25380	4840
Імпорт, млн, дол	84 180	83 250	89 160	92 040	7860	2880
Зовнішньоторговельний оборот, млн, дол	165680	140770	140440	148160	-17520	7720
Номінальний ВВП, млн, дол	199984	177168	178629	198926	-1058	20297
Населення, млн, осіб	41,2	39,5	37	32	-9,2	-5,0
Продовження табл. 3.2						
Експорт на одну особу, дол	1 978	1 456	1 386	1 754	-224	368
Питома вага експорту у ВВП, %	40,75	32,47	28,7	28,22	-12,5	-0,48
Питома вага імпорту у ВВП, %	42,09	47	49,91	46,27	4,2	-3,64
Торговельний баланс, млн, дол	-2 680	-25730	-37880	-35920	-33240,0	1960
Коефіцієнт покриття імпорту експортом	0,97	0,69	0,58	0,61	-0,4	0,03
Експортна квота, %	40,75	32,47	28,7	28,22	-12,5	-0,48
Імпортна квота, %	42,09	47	49,91	46,27	4,2	-3,64
Зовнішньоторговельна квота, %	82,84	79,47	78,61	74,5	-8,3	-4,11

Джерело: розраховано автором

Аналіз таблиці 3.2 свідчить про складну й напружену економічну ситуацію, яка значною мірою була обумовлена зовнішніми чинниками, зокрема повномасштабною війною, що почалася у 2022 році.

Перш за все, видно суттєве зниження обсягів експорту. Якщо у 2021 році експорт складав 81,5 млрд доларів, то у 2023 році він зменшився до 51,28 млрд, а у 2024 трохи зріс до 56,12 млрд. Відносно 2021 року, падіння становить понад 25 млрд доларів, що свідчить про глибоке ослаблення експортного потенціалу країни. Незначне зростання в 2024 році (+4,84 млрд у порівнянні з 2023) не компенсує попередні втрати, але вказує на поступову адаптацію економіки до нових умов.

Імпорт водночас залишався більш стабільним і навіть демонстрував зростання. У 2021 році імпорт складав 84,18 млрд доларів, а в 2024 – вже 92,04 млрд, що є зростанням на 7,86 млрд. Це означає, що Україна, попри війну, зберігала високий рівень споживання імпортованих товарів, що підкреслює її імпортозалежність. Особливо це проблематично на тлі слабкого експорту, що створює суттєвий негативний торговельний баланс.

Торговельний баланс погіршився кардинально: з мінус 2,68 млрд доларів у 2021 до мінус 35,92 млрд у 2024. Таке різке зростання торговельного дефіциту є серйозним викликом для економічної безпеки країни, адже фінансування імпорту при відсутності експортного покриття вимагає або збільшення зовнішнього боргу, або витрат міжнародних резервів. Коефіцієнт покриття імпорту експортом упав з майже паритетного рівня у 2021 році (0,97) до критично низького рівня 0,61 у 2024 році. Це означає, що за кожен долар імпорту Україна заробляє лише 61 цент через експорт - ситуація, яка є абсолютно нестійкою для економіки в довгостроковій перспективі.

Водночас, зменшення кількості населення з 41,2 млн до 32 млн за чотири роки є ще одним тривожним показником. Це не лише демографічна катастрофа, але й чинник, що прямо впливає на зменшення внутрішнього попиту, робочої сили та споживання на душу населення. Проте експорт на одну особу у 2024 році (1 754 долари) зріс у порівнянні з 2023 (1 386 доларів), що свідчить про деяку стабілізацію на фоні скорочення населення. Питома вага експорту у ВВП знизилась з 40,75% до 28,22%, тоді як імпорту - зросла до 46,27%. Це говорить про деформацію структури економіки у бік споживання за рахунок

імпортованої продукції при слабкому виробничому експортному секторі. Така диспропорція створює небезпеку для валютного балансу та економічної самодостатності країни.

Зовнішньоторговельна квота, яка відображає відкритість економіки, також зменшилась: з 82,84% у 2021 до 74,5% у 2024. Це може свідчити як про певне згортання торговельної активності, так і про часткову переорієнтацію внутрішнього попиту на національні ресурси або виробництво.

Загалом, аналіз показав, що з 2021 по 2024 роки імпорт зростає, а експорт значно знижувався, що призвело до погіршення торговельного балансу, зростання імпортозалежності, зниження рівня економічної безпеки. У цьому контексті особливо актуальними стають заходи, спрямовані на стимулювання експорту, підтримку внутрішнього виробництва та зниження залежності від імпорту критично важливих товарів.

В підсумку пропонується навести напрямки вдосконалення імпоротної політики України в контексті зменшення імпортозалежності та посилення економічної безпеки (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Характеристика шляхів вдосконалення імпоротної політики України в контексті зменшення імпортозалежності та посилення економічної безпеки України

Напрямок вдосконалення	Суть заходу	Очікуваний результат
Диверсифікація джерел імпорту	Розширення географії постачань товарів, зменшення залежності від окремих країн	Зниження ризиків постачання, посилення економічної стійкості
Підтримка критично важливого внутрішнього виробництва	Державне стимулювання розвитку галузей, що можуть замінити імпорт	Зменшення імпортозалежності, створення робочих місць
Розвиток інфраструктури логістики та митного контролю	Інвестування в порти, логістику, цифровізацію митниці	Зменшення витрат на імпорт, підвищення ефективності контролю
Удосконалення тарифної та нетарифної політики	Перегляд митних ставок, введення технічних бар'єрів на неконкурентний імпорт	Захист внутрішнього ринку, стимулювання вітчизняного виробництва

Формування стратегічних резервів	Накопичення запасів критичних товарів (паливо, ліки, продовольство)	Підвищення готовності до кризових ситуацій
Захист економічної конкуренції	Антидемпінгові заходи проти надмірно дешевого імпорту	Захист національного бізнесу від недобросовісної конкуренції
Інтеграція в європейські ланцюги постачання	Участь в програмах ЄС, спрощення процедур імпорту з ЄС	Зміцнення економічних зв'язків з ЄС, підвищення технологічного рівня імпорту
Посилення контролю за якістю імпортованої продукції	Впровадження європейських стандартів якості та безпеки	Підвищення захисту споживача, стимулювання якісного імпорту

Джерело: зроблено автором

Отже, в контексті зменшення імпортозалежності та посилення економічної безпеки України, ключовими напрямками вдосконалення імпортової політики виступають комплексні заходи, спрямовані як на внутрішнє виробництво, так і на оптимізацію зовнішньоекономічних процесів.

Перш за все, важливим кроком є диверсифікація джерел імпорту. Україна повинна прагнути до того, щоб не бути критично залежною від постачання товарів з однієї чи кількох країн. Розширення географії зовнішньоекономічних зв'язків дозволяє знизити ризики, пов'язані з політичними, економічними чи логістичними потрясіннями в окремих державах. Такий підхід робить економіку більш стабільною і стійкою до зовнішніх шоків.

Наступним напрямом є підтримка критично важливого внутрішнього виробництва. Це передбачає державне стимулювання тих галузей, які здатні замінити імпортовану продукцію - наприклад, сільське господарство, фармацевтика, машинобудування. Інвестиції в ці сектори сприяють створенню робочих місць, зміцненню економіки та зниженню залежності від зовнішніх поставок. Розвиток логістичної інфраструктури та вдосконалення систем митного контролю є ще одним пріоритетом. Інвестування у морські та сухопутні порти, транспортні коридори, а також цифровізація митниці дозволяють знизити витрати на імпорт, пришвидшити оформлення товарів і

покращити якість контролю, що позитивно впливає на ефективність міжнародної торгівлі.

Також важливим є перегляд тарифної та нетарифної політики, тут йдеться про впровадження більш гнучкої системи митних ставок та встановлення технічних бар'єрів для неконкурентної продукції. Це дозволяє захистити внутрішній ринок від надмірного притоку дешевих або неякісних імпортованих товарів, тим самим стимулюючи розвиток національного виробництва. Окрему роль відіграє формування стратегічних резервів - паливних, продовольчих, медикаментозних. Це забезпечує готовність країни до надзвичайних ситуацій та знижує залежність від миттєвих зовнішніх поставок у кризові періоди.

Також важливо посилити захист економічної конкуренції, зокрема шляхом запровадження антидемпінгових заходів проти надмірно дешевого імпорту. Це дозволяє уникнути недобросовісної конкуренції та руйнування національного бізнесу, який не може конкурувати за ціною, але забезпечує більшу якість і відповідність внутрішнім стандартам. Інтеграція у європейські ланцюги постачання через участь у програмах ЄС та спрощення процедур імпорту з Європи дозволяє Україні не лише зміцнити торгівлю, а й підвищити технологічний рівень імпорту. Це сприяє поступовому оновленню внутрішнього виробництва, підвищенню його конкурентоспроможності та якості.

Останній напрямок стосується контролю за якістю імпортованих товарів. Впровадження європейських стандартів дозволяє краще захищати права споживачів, обмежити ввезення неякісної чи небезпечної продукції та сприяти тому, щоб імпорт відігравав конструктивну роль у розвитку національної економіки, а не створював додаткові загрози.

Отже, зазначені заходи разом формують цілісну стратегію імпортової політики, що спрямована на посилення економічної безпеки України, підвищення стійкості економіки до зовнішніх викликів та розвиток внутрішніх ресурсів і потенціалу.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

В процесі написання кваліфікаційної роботи була досліджена тема економічного впливу імпорту, яка була більш детально досліджена на прикладі України.

Імпорт є процесом ввезення товарів з-за кордону, які потім використовуються в середині країни – безпосередньо імпортерами або ж реалізуються на внутрішньому ринку. У нинішній структурі імпорту важливе місце займає високотехнологічна продукція, медичне обладнання, енергоресурси та товари, які не можуть бути виготовлені в Україні через

природні чи ресурсні обмеження. Отже, імпорт виконує не лише роль задоволення споживчого попиту, а й сприяє модернізації виробництва та впровадженню новітніх технологій.

Загалом імпорт відіграє ключову роль у відкритій економіці, однак його ефективність залежить від продуманої державної політики. Ця політика повинна забезпечувати рівновагу між захистом національного виробництва, підтримкою критично важливих галузей та використанням переваг міжнародної торгівлі. У разі відсутності такого балансу імпорт може стати джерелом економічних ризиків замість бути інструментом розвитку.

В Україні імпорт регулюється системою законодавчих та нормативно-правових документів, основою якої є Митний кодекс. Він встановлює правила митного оформлення, процедури декларування, класифікації товарів та сплати митних платежів. У 2019–2024 роках імпорт зазнав істотних змін внаслідок війни: у 2022 році спостерігалось падіння обсягів, але згодом відбулася переорієнтація на західні ринки – ЄС, США та інші. Набула значення імпортна складова продовольства, машин, транспорту та обладнання, що відображає адаптацію економіки до нових умов.

У 2023 році імпорт став важливим інструментом підтримки українського бізнесу під час війни, хоча ефект був неоднорідним через регіональні логістичні труднощі, військові ризики та структурні відмінності між областями. Україна, яка традиційно імпортує значні обсяги енергоносіїв, машинобудівного обладнання, хімічної продукції та споживчих товарів, має стратегічну потребу у зміцненні внутрішнього виробництва і диверсифікації зовнішньоекономічних зв'язків. Приклад США свідчить, що скорочення залежності від імпорту – це не лише економічне завдання, а й результат політичної рішучості, цілеспрямованих інвестицій і довгострокової промислової політики. Для України цей напрям є стратегічним у зміцненні економічної стабільності, зменшенні чутливості до зовнішніх впливів і підвищенні конкурентоспроможності.

Загалом, аналіз показав, що з 2021 по 2024 роки імпорт зростав, а експорт значно знижувався, що призвело до погіршення торговельного балансу, зростання імпортозалежності, зниження рівня економічної безпеки. У цьому контексті особливо актуальними стають заходи, спрямовані на стимулювання експорту, підтримку внутрішнього виробництва та зниження залежності від імпорту критично важливих товарів.

Враховуючи це, заходи з удосконалення імпоротної політики в Україні мають охоплювати як внутрішні, так і зовнішні фактори. Йдеться про розширення географії постачання, підтримку вітчизняного виробництва, розвиток логістики, адаптацію тарифної політики та поглиблення співпраці з європейськими партнерами. Усе це спрямоване на формування більш стабільної, безпечної та менш залежної від імпорту економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Мельник Т.М., Пугачевська К.С. Імпортозалежність економіки України і пріоритети селективного імпортозаміщення. Економіка України. 2016. №4(653). С. 29-44.
2. Мельник Т.М., Пугачевська К.С. Детермінанти імпортозалежності економіки України. Проблеми економіки. 2019. № 2 (40). С.53-61.
3. Вплив багатополлярної глобалізації на зовнішню торгівлю України:

колективна монографія. За ред. Т.О. Осташко; Київ: ДУ «ІЕП НАН України», 2024. 330 с. URL: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2024/04/Vplyvbahatopoliarnoi-hlobalizatsii-na-zovnishniu-torhivliu-Ukrainy.pdf>

4. Панченко В.Г. Форми прояву неопротекціонізму в політиці економічного патріотизму: аналіз сучасного досвіду розвинених країн у стимулюванні економічного зростання. Інвестиції: практика та досвід. 2018. №4. С. 27-32.

5. Зовнішньоекономічна діяльність : навчальний посібник. Видання 6-те, перероб. та доп. / За ред. Козака Ю. Г. –К.: «Центр учбової літератури», 2019. – 292 с.

6. Міжнародна економіка : навчальнопрактичний посібник / В. О. Козуб, М. В. Горобинська, Ю. Б. Доброскок та ін. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2023. – 308 с.

7. Ганін В.І. Стратегічні аспекти управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства. Економічний аналіз. / В.І. Ганін, С.В. Борох. – Тернопіль: 2018. - № 3. – Том 28. - С. 162-169

8. Митний кодекс : Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>. (дата звернення: 31.07.2023).

9. Експортно-імпортні операції : навчальн. посіб. Белінська Я. В., Коляда О. В., Назаров М. І. та ін. Ірпінь : Університет ДФС України, 2018. 254 с. (Серія «На допомогу студенту УДФСУ», т. 33).

10. Милашко О. Г. Статистичне дослідження стану та розвитку зовнішньої торгівлі України. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2021. № 1 (76). С. 191–202.

11. Кущенко О. І., Шкіря Д. М. Аналітична оцінка зовнішнього ринку України. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм»*. 2019. № 9. С. 42–49.

12. Гребельник О. П. Методологічні аспекти аналізу участі України у сфері світогосподарських відносин. *Стратегія розвитку України*. 2019. № 2. С.

13–21.

13. Максимук А. О., Мрочко С. Я. Аналіз структури експортно-імпоротної діяльності України за 2022 р. у порівнянні до минулих періодів та шляхи її відновлення. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2023. № 5 (05). С. 37–43.

14. Гуткевич С. О. Міжнародна економіка : підручник. 3-тє вид., переробл. та допов. – Харків : Діса Плюс, 2021. – 428 с.

15. Демчишак Р. Д. Зовнішня політика країн Центрально-Східної та Південно-Східної Європи : навч. посіб. Національний університет «Львівська політехніка». – Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2021. – 192 с.

16. Довідник з європейської інтеграції / О. Б. Чернега, Ю. Г. Бочарова, Г. А. Горіна та ін. ; за ред. О. Б. Чернеги. – 3-тє вид., переробл. і допов. – Кривий Ріг : ТОВ «ОктанПринт», 2019. – 520

17. Lee J. W. Capital Goods Imports and Long-run Growth / J.W. Lee. // *Journal of Development Economics*. – 1995. – Vol. 48. – P. 91-110.

18. Iscan I. H. The Type of Imported Goods and Economic Growth: Panel Evidence. *International Research Journal of Finance and Economics*. – 2012. – Issue 91. – P.98-108.

19. Kim S. Could Imports be Beneficial for Economic Growth: Some Evidence from Republic of Korea / S. Kim, H. Lim, D. Park. // ERD Working paper. Asian Development Bank, URL: <http://www.adb.org/sites/default/files/pub/2007/WP103.pdf>

20. Krugman P. The Forgotten Millions / P. Krugman. // *New York Times*. Opinion, URL: <http://www.nytimes.com/2012/12/07/opinion/krugman-the-forgotten-millions.html>

21. Коблянська О. І. Сучасний стан проведення експортно-імпорتنих операцій в Україні. Облік і фінанси АПК: освітній портал. 2006. URL: <http://magazine.faa.org.ua/suchasniy-stan-provedennya-eksportnoimportnih-operaciy-v-ukraini.html>.

22. Наумов М. С. Сутність та основні форми зовнішньоекономічної

діяльності фірми» : тексти лекцій для студентів спеціальностей 051 – Економіка, 071 – Облік і оподаткування, 076 – Підприємництво, торгівля та біржова діяльність / М. С. Наумов ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2018. – 61 с.

23. Кібік О. М. Міжнародна економіка : навч.-метод. посіб. / О. М. Кібік, К. С. Нестерова, Ю. В. Хаймінова. – Одеса : НУ «ОЮА», 2020. – 85 с.

24. Міжнародна економіка : курс лекцій / уклад. О. В. Кот, В. О. Козуб, П. Л. Гринько та ін. ; вид. 2-ге, переробл. та допов. – Харків : Форт, 2017. – 305 с.

25. Міжнародна економіка : навч. посіб. / Г. Е. Гронтковська, О. І. Ряба, А. М. Венцурик, О. І. Красновська ; за ред. Г. Е. Гронтковської . – Київ : Центр учбової літератури, 2014. – 384 с.

26. Міжнародна економіка та міжнародні економічні відносини : навч. посіб. / Т. В. Шталь, В. О. Козуб, В. С. Артеменко та ін. – Харків : Форт, 2015. – 364 с.

27. Міжнародна статистика : навч. посіб. / В. М. Соболев, Г. С. Корепанов, О. С. Корепанов та ін. ; за ред. В. М. Соболева, Т. Г. Чалої. – Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2021. – 444 с.

28. Верховна Рада України. (2012). *Митний кодекс України*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>

29. Верховна Рада України. (1991). *Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність»*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12>

30. Верховна Рада України. (2001). *Закон України «Про митний тариф України»*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2371-14>

31. Верховна Рада України. (2015). *Закон України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності»*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124-19>

32. Верховна Рада України. (2010). *Податковий кодекс України*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

33. Кабінет Міністрів України. (2004). *Постанова № 724 «Про затвердження Порядку ліцензування імпорту товарів»*.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/724-2004-п>
34. Прокопенко Л. Л. Інституційна система ЄС : навч. посіб. / Л. Л. Прокопенко, О. М. Рудік, Н. М. Рудік. – Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2018. – 220 с.
35. Міщенко Д. А., Міщенко Л. О. Теоретичні основи механізму державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2021. № 2. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1965>
36. Державна митна служба України (2025) URL: <https://customs.gov.ua/statistika-ta-reiestri>
37. Національний банк України. (2025). *Статистика зовнішнього сектору*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external>
38. Дані НБУ ВВП (2024) URL: <https://nabu.ua/ua/vvp-2.html>
39. Базовий індекс інфляції в Україні 2024, URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/basic/>
40. Як змінювався рівень інфляції в Україні та який прогноз на цей рік (2023), URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/01/23/infografika/ekonomika/yak-zminyuvavsya-riven-inflyacziyi-ukrayini-ta-yakyj-prohnoz-cej-rik>
41. Офіційний курс гривні щодо іноземних валют (2024) URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/exchangerate-chart?cn%5B%5D=USD&startDate=01.01.2014&endDate=27.10.2024>
42. Мінфін Рівень безробіття в Україні (2024), URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/>
43. Рівень безробіття 2023 (2024), URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3859591-nacbank-pokrasiv-ocinku-sodo-rivna-bezrobitta-za-2023j-ta-prohnoz-na-nastupni-roki.html>
44. Аналітична та статистична інформація. Державна служба зайнятості. (2024), URL: <https://www.dcz.gov.ua/stat>

45. Демографічна та соціальна статистика / Ринок праці / Оплата праці та соціально-трудова відносини (2024), URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zp.htm
46. Економічна статистика. Економічна діяльність підприємств (2024) URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/size_20.htm
47. Top Heavy: Countries by Share of the Global Economy (2023) URL: <https://www.visualcapitalist.com/countries-by-share-of-global-economy/>
48. The global database on Non-Tariff Measures (202025) URL: <https://trains.unctad.org/>
49. Global Trade Alert. (2020). URL: https://www.globaltradealert.org/country/222/period&from_19970101/period&to_20200720/flow_import/area_goods
50. I-Tip WTO. (2020). URL: <http://i-tip.wto.org/goods/Forms/MemberView.aspx?%20mode=modify&action=search>
51. Ukrainian metals and rare materials seen as key to battery production, Europe's energy future (2024), URL: <https://ceenergynews.com/innovation/ukrainian-metals-and-rare-materials-seen-as-key-to-battery-production-europes-energy-future/>
52. Stu Robarts. Russia-Ukraine war risks hampering transition to global low-carbon economy (2024), URL: <https://www.energymonitor.ai/tech/electrification/russia-ukraine-war-critical-minerals-energy-transition/>
53. How Ukraine's war-torn steel industry has transformed since Russia's invasion, with closer ties to EU (2024), URL: <https://www.fastmarkets.com/insights/how-ukraines-war-torn-steel-industry-has-transformed/>
54. Рейтинг Кращих Агрохолдингів Україна від Ukrainian Business Award (2024), URL: <https://uba.top/agricultural-holdings-of-ukraine/>
55. Дані митної служби України (2024), URL: <https://bi.customs.gov.ua/uk/trade/>

